

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

Yirmi ikinci İçtima

8.4.1338 Cumartesi

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1. — Zaptı-sabık hulâsası	40:41	Aydın Mebusu Esad Efendi tarafından ve-	
2. — Âzayı kiram muamelâtı	72	rilmis̄ olan kanun teklifinin (2/260) Şim-	
1. — Birinci Şubeden Tetkiki Hesabat		diden müzakere edilmesine dair tak-	
Encümenine Muş Mebusu Hacı Ahmed		riri	41:42
Hamdi Efendinin intihabı	72	2. — Bursa Mebusu Operatör Emin	
2. — Rusya'dan gelecek çocuklar hak-		Beyin, hapsanelerin darüssımaa ve ahlâk	
kındaki Encümene İkinci Şubeden intihab-		mektebi haline ifrağı için bir nizamname	
edilen zevat	72	yapılmasına ve Konya hapsanesinin bir	
3. — Posta ve Telgraf Encümenine An-		an evvel bu şekle ifrağ edilmesine dair	
talya Mebusu Tahsin Beyin intihabı	72	takriri	52:57
3. — Teklifler	41,48,53	3. — Mersin Mebusu Salâhaddin Beyin,	
1. — Bursa Mebusu Muhiddin Baha		mahpusinin sây ve amele mecbur tutulma-	
Beyin, Âsileri tedibedenlerin aflarına dair		sına dair takriri	52:57
kanun teklifi (2/509)	41	4. — Erzurum Mebusu Nusret Efendi-	
2. — Erzurum Mebusu Salih Efendi-		nin, mahpusların cürümlerinin ilmi ruh	
nin, Kura ahalisine Harbî Umumide veri-		noktai nazarından bir istatistikinin yapıl-	
len tohumluk zahirenin affedilmesine dair		masına dair takriri	53:57
teklifi (2/509 Mükerrer)	48	5. — Muş Mebusu Hacı Ahmed	
3. — Aydın Mebusu Tahsin Beyin, Hap-		Hamdi Efendinin, hapsanelerin sıhhate	
sanelerin ıslahı hakkındaki teklifi kanu-		hadim bir şekle ifrağına dair takriri	53:57
nisi (2/510 Mükerrer)	53,56:57	6. — Erzurum Mebusu Salih Efendinin,	
4. — Takrirler	41,52	Düsturda münderiç Hapsaneler Nizamna-	
1. — Aydın Mebusu Tahsin Beyle arka-		mesinin tatbik edilmesine dair takriri	53:57
daşlarının, Söke'de açılmış olan Darüley-		7. — Malatya Mebusu Lûtfi Beyin, hap-	
tamın masarifi mübremesine medar olmak		sanelere birer imam tâyin edilerek beş	
üzere altı bin liranın Sıhhiye ve Muaveneti		vakit namaz kıldırılmasına ve mahpuslara	
İçtimaiye bütçesine vaz'ına dair evvelece		her gün vaz ve nasihat verilmesine dair	
		takriri	53:57

8. — Bitlis Mebusu Yusuf Ziya Beyin, hapsanelerin Dakiliye Vekâletinden alınarak Adliye Vekâleti idaresine verilmesine dair takriri	53.57
5. — Mazbatalar	41
1. — Kırşehir Mebusu Yahya Galib Beyle arkadaşlarının, Harbi Umumi esnasında kura ahalisine aynen zimmet kaydolunan âşar hakkındaki takriri ve Kavanini Maliye Encümeni mazbatası	41
6. — İstizahlar	60
1. — Dersim Mebusu Hasan Hayri Beyin Elâziz Valii sabıki Abdülkadir Bey ile Jandarma Kumandanı Hamdi Beyin bazı yolsuz icraatı hakkında 9 maddelik istizah takriri ve Dahiliye Vekili Ali Fethi	

Beyin cevabı	60:72
7. — Müzakere edilen maddeler	42
1. — Ukrayna'ya gidecek heyet masarifi için Hariciye Vekâleti bütçesine zam icrasına dair kanun lâyihası ve Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası	42:45,48,75
2. — Kırşehir Mebusu Yahya Galib Beyle arkadaşlarının Harbi Umumi esnasında kura ahalisine aynen zimmet kaydolunan âşar hakkında takriri ve Kavanini Maliye Encümeni mazbatası	46:48,60,73:74
3. — 1338 senesi Muvazenei Umumiye kanun lâyihası ve Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası	48:60
A. — Dahiliye Vekâletinin 1338 senesi bütçesi	48:60

BİRİNCİ CELSE

Açılma saati : 2,00

REİS — İkinci Reisvekili Musa Kâzım Efendi Hazretleri

KATIPLER : Atıf Bey (Kayseri), Hakkı Bey (Van)

REİS — Efendim, ekseriyet hâsıl oldu. Celseyi küşadediyorum. Zaptı sabık okunacak.

1. — ZAPTI SABIK HULASASI

Birinci Celse

İkinci Reisvekili Musa Kâzım Efendinin tahtı Riyasetlerinde bilinikat zaptı sabık hulâsası kıraat ve tashihan kabul olundu. Adliye Encümeni kitabetine İsparta Mebusu Hacı Tahir Beyin intihabedildiği tebliğ edildi. Vilâyatı Şarkiye muhacirinine meccanen kereste itası hakkındaki teklifin içtimai âtide müzakeresi kabul olundu. Mütareke teklifi münasebetiyle mevрут telgraflara cevap yazılması tens.bedildi. Bitlis Mebusu Vehbi Beyin Mülazim Semih Efendiye verilen mükâfata dair sual takriri Müdafaa-i Milliye Vekâletine havale olundu.

Hiyaneti vataniye ile mahkûm Beyşehirli Hacı Ali ile 37 refiki hakkındaki Adliye Encümeni mazbatası kıraat olunarak içlerinden Nuh Naci

Efendi hakkındaki hüküm tadilen diğeri aynen kabul olundu.

Küreğe mahkûm Ali Kirpioğlu Ali, Kocakafaoglu İbrahim, Emrazoğlu Hasan'ın bakiye müddeti cezaiyelerinin affı hakkındaki levayihî kanuniyenin ikinci müzakereleri iera kılınarak aynen kabul olundu. Trabzon Mebusu Ali Şükrü Beyin Seferberlik zammı Kanununun dördüncü maddesinin tefsirine dair takriri kıraat olunarak mezkûr teklifin tefsir suretiyle dördüncü maddeye ilâvesi kabul ve teneffüs için celse tatil edildi.

İkinci celse

Birinci Reisvekili Hasan Fehmi Beyefendinin tahtı Riyasetlerinde bilinikat Dahiliye bütçesinin 148 nci faslı hakkında müzakere cereyan ederek Kastamonu Mebusu Besim Beyin 145 nci faslın birinci ve ikinci maddelerinin mutazammın olduğu meblâği tecavüz etmemek şartıyla valilere verilecek maaşat miktarının tâyininde Dahiliye

Vekâletinin serbest bırakılmasına dair tavrı kabul, Dersim Mebusu Hayri Beyin idare memurlarına şahıs ve kıdeme göre maaş itasına, Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Beyin maaşlarda sınıf esasının terki ile her iki senede bir tezyidedilmesine dair tavrı Dahiliye Encümenine havale olundu. Ve mezkûr fasıl tâyini esami suretiyle reye vaz'olunarak âra tasnif edilinceye kadar celse tatil olundu.

Üçüncü celse

Hasan Fehmi Beyefendinin tahtı Riyasetlerinde bilinikât 145 nci fasılın 12 müstenkif ve 72 redde karşı 108 rey ile kabul edildiği tebliğ olundu. 149, 150, 151, 152, 153 ncü fasıllar dahi bade müzakere Muvazenei Maliye Encümeninin teklifi veçhile kabul olunarak Cumartesi günü içtima olunmak üzere celseye nihayet verildi.

Reis	Kâtip	Kâtip
İkinci Reisvekili	Kayseri	Van
Musa Kâzım	Âtıf	Hakkı

REİS — Zaptı sabık hakkında mütalâa var mı?

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Tâyini esami ile reye konan 145 nci fasıl değil, 148 nci fasıldır. O suretle tashihi lâzımdır.

REİS — Efendim, başka mütalâa var mı? (Hayır sadaları) Zaptı sabıkı tashihan kabul edenler lütfen el kaldırsın. Zaptı sabık tashihan kabul edildi.

FUAD B. (Bolu) — Reis Bey müsaade buyurunuz, bir şey arz edeceğim. Rusya'dan gelecek çocukların ne suretle himaye edileceği hakkında bir encümeni mahsus teşkil edilecekti ve bu encümene her şubeden iki arkadaş intihabedilecekti. Bunlardan yalnız Dördüncü Şube intihabını yaptıdır. Diğerleri henüz intihabı yapmamıştır. Mesele mühimdir. P'naenaleyh arkadaşlardan rica ederim. Diğer şubeler de intihap yapsınlar, bu encümen biran evvel içtima etsin.

REİS — Heyeti Aliyeden rica ediyorum. Diğer şubeler de intihabatını yapsın. Ve bu encümen biran evvel içtima etsin.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Reis Bey, Tetkiki Hesabat için de bendeniz aynen teklif ediyorum.

5. — MAZBATALAR

1. — *Kırşehir Mebusu Yahya Galib Beyle arkadaşlarının, Harbi Umumi esnasında kura*

ahalisine aynen zimmet kaydolunan âşar hakkında tavrı ve Kavanini Maliye Encümeni mazbatası.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Reis Bey, müsaade buyurun efendim. Seferberlikteki zahiri ayniye bedelâtına ait bir kanun tanzim edilmişti. Ve Kavanini Maliye Encümeninden de buraya sevk edilmişti. İstirham ediyorum bu kanunun müzakeresine müsaade buyurunuz. Çünkü bundan dolayı zurra son derece mutazarrır oluyor. Zaten buraya müstaceliyetle gelmiştir.

REİS — Yahya Galib Beyin teklifi zahaire ait bir kanun tedvinine dair encümen mazbatasıdır. Ruznameye müstacelen alınmasını teklif ediyor.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Ruznameye alındı. Müstacelen müzakeresini teklif ediyorum.

REİS — Müstacelen müzakeresini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

3. — TEKLİFLER

1. — *Bursa Mebusu Muhiddin Baha Beyin, Âsileri tedibedenlerin aflarına dair kanun teklifi (2/509)*

REİS — Bursa Mebusu Muhiddin Baha Beyin, affı umumiye dair teklifi kanunisi var. Lâ-yiha Encümenine gönderiyoruz.

4. — TAKRİRLER

1. — *Aydın Mebusu Tahsin Beyle arkadaşlarının, Söke'de açılmış olan Darüleytamın masarifi mübremesine medar olmak üzere altı bin liranın Şahhiye ve Muaveneti İçtimaiye bütçesine vaz'ına dair evvelce Aydın Mebusu Esad Efendi tarafından verilmiş olan kanun teklifinin (2/260) şimdiden müzakere edilmesine dair tavrı*

REİS — Söke'de küşadedilen Darüleytama tahsisat itasına dair Aydın Mebusu Tahsin Beyin tavrı var. Okunacak.

B. M. Meclisi Riyaseti Celilesine

Söke'de küşadedilen Aydın Darüleytam şühedasının iş ve idareleri masarifine muavenet olmak üzere Aydın lirasına altı bin liranın tahsis ve itasına dair Aydın Mebusu Esad Efendi-

nin 29 Kânunuevvel 1337 tarihinde Riyaseti Celilelerine takdim eylediği takriri Lâyiha Encümenince tasviben Muvazenei Maliye Encümenine tevdi edilmişse de; intacedilmeksizin seneci ceditinin hulûlüne ve 1338 senesi bütçesinin Meclisi Âliye tevdi edilmiş bulunmasına mebni takriri mezkûrun devamı muamelesine usulen imkân kalmadığı encümen riyasetinden beyan edilmiş ve bu kere Aydın Mebusu Mazhâr Beyden vâridolup merbutan takdim kılınan telgrafnamede Muaveneti İçtimaiyeden de tahsisat istenilerek yetimlerin aklıktan kurtarılması lüzumu bildirilmekte olup Muaveneti İçtimaiye bütçesinin ise Heyeti Umumiyece tetkikine ne vakit sıra geleceğini tahmin etmek dahi gayrimümkün bulunmuş olduğundan Esad Beyin mezkûr takririnde talebedilen altı bin liralık tahsisatın bilâhara bütçesinin hini tetkikinde yekûnuna ilâve edilmek üzere şimdiden Meclisi Âlice tezekkür ve kabulünü rica ederiz.

Aydın	Aydın
Tahsin	Emin
Karahisar	Denizli
Mustafa Hulûsi	Hasan

TAHSİN B. (Aydın) — Efendim, malûmu-âliniz bütçe müzakeresi zamanıdır; biliyoruz. Fakat bu çocuklar pek sefil olduğu için bunların bu sefaletine bir nihayet vermek zarureti karşısındayız. Binaenaleyh Konya vilâyetinde, Amasya sancağında olduğu gibi Söke Darüleytamına da biraz tahsisat verilmesini rica ediyorum. Çünkü oradaki çocuklar pek fena vaziyettedirler. Bahusus livanın hususi bütçesi de tasdik edilmedi ve bâzı tahsisat ilâvesi için iade edildi. Şimdilik oraca da bir şey yapmak imkânı yoktur. Binaenaleyh bu teklif Lâyiha Encümenince de kabul edilmiştir. Bir an evvel müzakere ve kabulünü Heyeti Aliyenizden istirham ediyorum.

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Bütçenin Meclise tevdi edilmesi bu gibi tekâlifin Muvazenei Maliye Encümenince tasdikine mâni değil. Binaenaleyh Muvazene Encümeni bir an evvel bunu tetkik edip göndersin.

ŞÜKRÜ B. (Bolu) — Bu yapılacaksa tamim edilmelidir. Benim dairei intihabiyemde de var. Söke'de de var, Konya'da da var. Bu yapılacaksa umumi bir şey yapılmalıdır.

TAHSİN B. (Aydın) — Efendim bu yer baş-

ka bir yere benzemez, baştanbaşa bu liva yanmıştır. Ahalisi kılıçtan geçirilmiş bir livadır.

REİS — Efendim Lâyiha Encümeni bunu tasvibetmiş, Muvazene Encümenine gitmiş, Muvazenei Maliye, mazbatasını tanzim edip göndermiş değildir. Binaenaleyh bugün için elde Heyeti Celilenin müzakeresine vaz'edilecek bir kanun mevcut değildir. Bu hale nazaran bu takriri bütçe müzakeresine tehir edelim.

TAHSİN B. (Aydın) — Mazbata mevcut değil. Fakat orzada aç kalmış birtakım eytamı şüheda vardır, bunları nazarı itibara alalım.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Reis Beycidden bu eytamı şüheda tamamen Aydın'ın yıkılmış yerinden kaçan bikeslerden mürekkeptir. Bu halde Muaveneti İçtimaiye bütçesinin müzakeresinde nazarı dikkate alınmak üzere birleştirilmesini teklif ediyorum.

TAHSİN B. (Aydın) — O halde Dahiliye bütçesinin ikmali müzakere ve tasdikinden sonra Muaveneti İçtimaiye bütçesine geçelim.

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Bütçeye taallûku yoktur, muaveneti mahsusadan ibarettir, bunu Muvazenei Maliye Encümeni tetkik etsin.

REİS — Bu takririn Muaveneti İçtimaiye bütçesinde nazarı dikkate alınmasını kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edildi. Nazarı dikkate alınmak üzere vekâlete gönderiyoruz.

7. — MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

1. — *Ukrayna'ya gidecek olan heyet masarifi için Hariciye Vekâleti bütçesine zam icrasına dair kanun lâyihası ve Muvazenei Maliye Encümeni mazatası*

REİS — Ukrayna Muahedesini teatiye memur Heyetin tahsisatına dair kanunun müzakeresi için Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Beyle Tevfik Rüşdü Beyin ve Karahisarı Sahib Mebusu Şükrü Beyin takrirleri var. Okunacak :

Riyaseti Celileye

Ukrayna'ya gidecek heyeti azimeti tehhür etmektedir. Tahsisatının tacili müzakeresi daha muvafıkı hal ve maslahat olacağı kanaatiyle müzakereye vaz'ını teklif eylerim.

6 Nisan 1338

Karahisarı Sahib
Mehmed Şükrü

Riyaseti Celileyeye

Ukrayna'ya gidecekleri taayyün eden heyete mütaallik tahsisat müzakeresinin tehhürü ve bu suretle heyetin tehiri azimeti gayrimuvafık olduğundan bugün lâyük olduğu müstaceliyet ve ehemmiyetle müzakeresini menafii memleket namına teklif eyleriz.

Erzurum Mentеше
Hüseyin Avni Tevfik Rüşdü

REİS — Efendim Ukrayna'ya gidecek heyet taayyün etti. Bu heyetin masarifi zaruriyesi hakkındaki kanunun müstacelen müzakeresini kabul edenler lütfen el kaldırsın... Kabul edilmiştir efendim.

Efendim Ukrayna'ya gidecek heyetin masarifi seferiye ve zaruriyesi hakkındaki lâyihai kanuniye var. Diğer mevadda tercihan müzakeresini kabul etmiştik.

TEVFİK Ef. (Kângırı) — Söz ver, Reis Bey bendenize...

T. B. M. M. Riyaseti Celilesine

Vazifei mahsusa ile Ukrayna'ya gidecek heyetin masarifi seferiye ve zaruriyesine karşılık olmak üzere 1338 senesi Hariciye bütçesine fash mahsus olarak on beş bin liralık tahsisat itası hakkında olup İcra Vekilleri Heyetinin 20 . III . 1338 tarihindeki içtimasında kabul edilen lâyihai kanuniye leffen takdim kılınmıştır. Müstacelen ifayı muktezasına ve neticesinin işarına müsaade buyurulmasını rica ederim efendim.

İcra Vekilleri Heyeti Reisi ve
Erkânı Harbiyei Umumiye Vekili
Fevzi

Vazifei mahsusa ile Ukrayna'ya gidecek heyetin masarifi seferiye ve zaruriyesi hakkında Kanun

MADDE 1. — Vazifei mahsusa ile Ukrayna'ya gidecek heyetin masarifi seferiye ve zaruriyesine karşılık olmak üzere 1338 senesi Hariciye bütçesine fash mahsus olarak on beş bin liralık tahsisat ita olunmuştur.

MADDE 2. — İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren meriyülicradır.

MADDE 3. — İşbu kanunun icrasına Hariciye ve Maliye Vekilleri memurdur.

20 Mart 1338

İcra Vekilleri Heyeti Reisi ve Erkânı	Şer'îye Vekili Fehmi
Harbiyei Umumiye Vekili Fevzi	
Müdafaai Milliye Vekili Kâzım	Hariciye Vekâleti V. Mahmud Celâl
Dahiliye Vekâleti N. Mehmed Vehbi	Adliye Vekili Refik Şevket
Nafia Vekili Feyzi	Maliye Vekili Hasan Hüsnü
Maarif Vekili Menmed Vehbi	Sihhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekili Dr. Rıza Nur

Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası

Vazifei mahsusa ile Ukrayna'ya gidecek heyetin masarifi seferiye ve zaruriyesine karşılık olmak üzere on beş bin liralık tahsisat itasına dair Heyeti Vekileden mevrut lâyihai kanuniye mütalâa ve tetkik olundu. Bu bapta cereyan eden müzakerat neticesinde takarrür eden hususat berveği zirdir.

1. Bu heyetin refakatine tercüman ve kâtipten yalnız birinin kâfi bulunduğu anlaşıldığından heyete ayrıca kâtip tefrikine ve bunun için masarif ihtiyarına mahal görülemedi.

2. Bu heyete azimet ve avdette memleket hududuna kadar elyevm mer'i olan Harcırah Kanunu dairesinde harcırah itası tensibolundu.

3. Memaliki eenebiyede bulunmaları zâuri olan müddetçe reise, sefiri kebirlere elyevm âzami olarak şehri verilmekte bulunan beş yüz liralık tahsisatın bir günlüğü oiarak takriben on yedi liradan da fazla olmak üzere yevmiye yirmi, âzalara buna kıyasen on beş ve tercümana da yevmiye on lira verilmesi münasip görüldü.

4. Hükümetin tahmini veçhile ziyafet masarifi mukabili olarak iki bin yüz lira kabul ve ihtiyaten müteferrik bâzı masarifât karşılığı olmak üzere de dokuz yüz lira ilâve olundu. İzahatı mâruzaya göre heyetin umum masarifi seferiye ve zaruriye karşılığı olarak kabul olunan masarif yedi bin beş yüz liradan

ibaret olmakla bu baptaki maddei kanuniye ona göre bittadil takdim kılınmıştır.

	21 Mart 1338
Saruhan	Çorum
Reşad	İsmet
Mersin	Diyarbakir
Salâhaddin	Hacı Şükrü
Erzurum	Sivas
—	Mehmed Rasim
	Niğde

(Çoktur, sesleri, kabul sesleri)

Vazifei mahsusa ile Ukrayna'ya gidecek heyetin masarifi seferiye ve zaruriyesi hakkında Kanun

MADDE 1. — Vazifei mahsusa ile Ukrayna'ya gidecek heyetin masarifi seferiye ve zaruriyesine karşılık olmak üzere 1338 senesi Hariciye bütçesine fashı mahsus olarak yedi bin beş yüz liralık tahsisat ita olunmuştur.

MADDE 2. — İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren meriyülicradır.

MADDE 3. — İşbu kanunun icrasına Hariciye ve Maliye Vekilleri memurdur.

	21 Mart 1338
Saruhan	Çorum Mersin
Reşad	İsmet Salâhaddin
Niğde	Erzurum
Vehbi	Hüseyin Avni
Diyarbakir	Sivas
Hacı Şükrü	Mehmed Rasim
	Bitlis

Meclisi Âlinin ekseriyetince yalnız Rıza Nur Beyefendinin mezuniyeti kabul edilmiş olduğuna göre meblâğı mezkûrun müşarünileyhin masarifatına kifayetine kaaniim.

Yusuf Ziya

HACI TEVFIK Ef. (Kângırı) — Efendim, bizim arkadaşlarımızdan her hangisi memleket dâhilinde bir vazife için giderse yalnız harcırah alıyor. Memleket haricine böyle bir mesele mühimme için giden arkadaşlarımıza da tabii fevkalâde bir para vermek lâzım ki, fevkalâde masraf yapacaktır. Bana kalırsa bu parayı yedi bin beş yüz lira, on beş bin lira, yirmi bin lira ile tahdit ve tâyin etmemeli. Bunlar bu memleketin ve milletin şerefi nispetinde sarfiyat iera

etmeli. Ama bilâhara sarfiyatı müsbet hesap ve kitabını vermelidirler. Bunu isterim.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim, malûmuâlileri bütçe hesabında bu gibi muhayyer ve gayrimuayyen paralar konması doğru değildir. Hükümetin teklifi üzerine Muvazenei Maliye Encümeni arız ve amik tetkikat yaptı. Muvazenei Maliye Encümeni bu miktari mâkul bir surette kabul etmiştir. Bendeniz her halde kabulünü istirham ederim.

REİS — Efendim, söz istiyen var mı?

ŞEVKET B. (Bayezid) — Efendim, geçenlerde Hariciye Vekili Beyefendi, Meclisten 160 bin lira aldı. Tekrar vermeye lüzum yok. 160 bin liradan 7 bin lirasını versin. Bu kanunu çikarmaya lüzü myoktur.

REİS — Efendim, başka söz alan yok. Kanunun heyeti umumiyesi hakkındaki müzakereyi kâfi görüp maddelere geçilmesini kabul edenler lûtfen el kaldırsın. Kabul edildi.

Hariciye Vekâleti bütçesine, vazifei mahsusa ile Ukrayna'ya gidecek heyetin masarifi seferiye ve zaruriyesine karşılık olmak üzere zam icrası hakkında Kanun

MADDE 1. — Vazifei mahsusa ile Ukrayna'ya gidecek heyetin masarifi seferiye ve zaruriyesine karşılık olmak üzere 1338 senesi Hariciye bütçesine fashı mahsus olarak yedi bin beş yüz liralık tahsisat ita olunmuştur.

REİS — Birinci madde hakkında söz istiyen var mı, efendim?

ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) — Efendim, Muvazenei Maliye Encümeninde bu kanun müzakerede edilirken bendeniz de hazır bulunuyordum. Yapılan hesap zannederim ki, pek asgari bir hesaptır.

Sonra bir heyet gidiyor. Heyetin reisi veyahut âzası, hepsi birer oda tutacaklar, otellerde ve odada, kalacaklarmış gibi hesap yapılmıştır. Bendeniz zannediyorum ki, heyetin ayrıca bir salonu ve sairesi olacak, hulâsai kelâm onlar alelâde bir yolcu gibi değildirler. Fevkalâde hatır ve hayale gelmiyen masarif ihtiyarına mecbur olabilirler. Onun için evvelece Londra'ya giden heyete, bilâhara Hariciye Vekili Beyefendiye giderken verilen paranın nazarı dikkate alınmalı ve ona göre - o nispette demiyorum -

mâkul bir nispette para verilmelidir. Olabilir ki, bu para az gelir. Olabilir ki, Heyeti Muhtereme, Muvazenci Maliye Encümeninin tâyin ettiği miktarı kabul eder. Fakat masarifi fevkalâde olmak üzere ve bilâhara hesabını vermek üzere biraz daha para vermek iktiza eder. Ne olacağı belli olmaz.

'Sonra efendim; Rusya ile bura arasında muhabere edilemez. Para göndermek, para almak imkânı yoktur. Ve zordur. Yani heyetin orada maheup ve fena vaziyette kalmaması için rica ederim bunu biraz daha tezyidedelim. Her halde masarifi melhuzeye mukabil olmak üzere ve gelindiği vakit, hesabı görülmek üzere bir miktar zammedilsin, efendim. (Doğru, sesleri)

TAHSİN B. (Aydın) — Bir takrir veriniz; takririniz reye konsun, şifahi olmaz.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendiler ben şahsım dolayısıyla bu işte zihniyet meselesini nazarı dikkate aldım, Avrupa'ya giderken o eski zihniyetlerle şık gezilecekmiş, elbise yapacakmış, bu vârit değildir. Ruslar beşerî bir inkılâp yapıyorlar. Bizim çarıklarla giden heyetimize hürmet ederler. Biz Ruslarla eğer öyle nümâyişle, debdebe ile görüşeceksek ben o münasebeti bugünden keserim.

ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) — Zannediyorum ki, Hüseyin Avni Bey biraderimiz bu verilen para içinde elbise parasının da mevzuubahsolduğunu zannetmişler. Halbuki onu talebeden yoktur. Binaenaleyh çarıkla da gidebilirler. Sonra benim söylemiş olduğum mesele, âlelâde bir mesele değildir. Gidecek olan bir devleti temsil eden bir heyettir. Binaenaleyh ne gibi bir fevkalâdelik karşısında kalacağını kimse takdir edemez.

FAHREDDİN B.-(Kars) — Şimdi bizim giden heyete vereceğimiz paranın..

REİS — Burada söyleyin efendim.

FAHREDDİN B. (Kars) — Şimdi bizim giden heyete vereceğimiz para Avrupa'ca başka, Rusya'ca başkadır. Bizim bir banknot Rusya'da yarım milyon ruble eder. Eğer vereceğimiz paraları Rus paralarına tebdil etseler vagon ile ancak taşıyabilirler. Binaenaleyh vereceğimiz para yetişir.

REİS — Müzakere tavazzüh etti. Başka söz alan arkadaş yok. Müzakerenin kifayetini kabul edenler lütfen el kaldırsınlar. Müzakere kâfi görüldü.

Madde hakkında bir takrir almadık. Efendim, maddeyi aynen reye koyacağım. Birinci maddeyi aynen kabul edenler lütfen el kaldırsın. Birinci madde aynen ekseriyeti azıme ile kabul edildi.

MADDE 2. — İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren meriyülicradır.

REİS — İkinci maddeyi kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edildi.

MADDE 3. — İşbu kanunun icrasına Hariye ve Maliye Vekilleri memurdur.

REİS — Kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edildi.

Efendim, kanunun heyeti umumiyesini reyi âlinize arz etmeden evvel Siverek Mebusu Lûtfi Beyin bir takriri vardır. Malûmuâliniz evvelece bu heyetin miktarı tesbit edilmişti. Şimdi bu heyete iki efendinin ilâvesi hakkında bir takrir vardır. (Hayır, ret sadaları) Okunsun da ondan sonra reddedersiniz.

Heyeti Celileye

Türkiye - Ukrayna Muahedesinin Ukrayna Hükümetine tevdi hususunda Rıza Nur Beyin riyaseti altında gidecek heyetin mutlaka mebuslardan bulunması meşrut olmadığından ve heyetin meyanında hiç olmazsa bir zatın lisanı ecnebiyi bilmesi hususuyla Rus lisanına vâkıf bir zatın bulunması haizi ehemmiyet olduğundan matbuat ve istihbarat müdiri umumisi Ağaoğlu Ahmed Bey ile Erkâm Harbiyeden Akçuraoğlu Yusuf beylerin intihaplariyle Rıza Nur Beyin tahtı riyasetinde izamını arz ve teklif ederim.

8. IV. 1338

Siverek Mebusu

Lûtfi

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Bir teşcuman verilse olur (ret sadaları).

REİS — Bu takri nazarı dikkate alanlar lütfen el kaldırsın. Reddedilmiştir efendim.

Efendim bu kanunu tâyini esami ile reye vaz' ediyorum. Reylerinizi istimal buyurun.

HACI AHMED B. (Muş) — Reis Bey bir teklif daha vardır.

REİS — Madde müzakere edlip kabul edilmiştir, efendim. Olmaz, âra tasnif edilinceye kadar birkaç maddeli bir kanun var, onu müzakere edelim.

2. — *Kırşehir Mebusu Yahya Galib Beyle arkadaşlarının Harbi Umumi esnasında kura ahalisine zimmet kaydolunan âşar hakkında takriri ve Kavanini Maliye Encümeni mazbatası.*

B. M. M. Riyaseti Celilesine

Harbi Umumi içindeki senelere ait âşarı aynıye bakayasının aynen tesviyesi kabil olamaması dolayısıyla aidolduğu seneler rayicine göre tahsil edilmesi, İstanbul Hükümetince taşra memurları maliyesine tebligat icra edilmişti. Ahali kuranın duşar oldukları perişanîyet zimmetlerini tesviyeye imkân bırakmadığından nakden dahi tahsili kabil olamamıştı. Bu defa bakayanın tahsiline germiyet verildiği ve hattâ işbu zimetin tahsili için ellerindeki emvalin ve çift hayvanatının da haczedildiğinden dairei intihabiyemizce şikâyet ve Meclisi Celilinizden istataf edilmektedir. Matlubatı Hazinenin tahsiline teşebbüs edilmesine bir şey denilemez ise de hükümetin beher kilesini işe için ahalden altmış kuruş mubayaa ettiği zahair esmanının zürradan üç yüz kuruş üzerinden tahsil edilmesi adalet ile kabili tevfiğ değildir. Hükümeti milliyenin teşekkülünde kavanini mevcudenin meriyeti ahkâmı cari olmasına Meclisi Âlinizce karar verilmiş ise de İstanbul hükümetinin akıl ve mantık hilâfındaki her bir emrinin icrasına teşebbüs edilerek ızrası ahali eihetine gidilmesinin muvarık olmadığı Maliye Vekâletine bildirilmiş ise de evamiri mevcude hilâfına hareket edemeyeceğini beyan buyurmuşlardır. Şu halde zürran vaziyeti hazırası, ihtiyacatı şedidesi nazarı dikkate alınmıyarak her türlü cebir ve zor ile yalnız menafii ma'iyenin teminine hasrı faaliyet edilmesi ve huku ahalinin haric ez hesap tutulması halk hükümetiyle kabili telif olmadığı itikadındayız. Binaenaleyh zahairi ayniyeden zimmeti olanların zimmetleri ya aynen veyahut halihazır râyice göre tahsil edilerek ve ellerinde hububat bulunmayan ve tesviyei deyne imkân bulunmayan fu karayı zürran borçlarının da vakti hasada talik suretiyle izharı adalet edilmesi hususunun Maliye Vekâletine emir ve tebliğ buyurulmasını arz ve teklif eyeriz.

13 Şubat 1338

Kırşehir Mebusu
Yahya Galib

Kırşehir Mebusu
Cevdet

Kırşehir Mebusu
Sadık

Kavanini Maliye Encümeni mazbatası

Kırşehir mebuslarından Yahya Galib Bey ve rüfekasının Heyeti Umumiyeden muhavvel takriri encümenimizce mütalâa ve tetkik olunmuştur. Kura ahalisine aynen zimmet kaydolunan âşar bakayası esnai cıbayetinde hasılatı âşariyenin zimmeti mukayyededen noksan zuhur etmesiyle beraber âşarın birkaç misli de işe kanunlarıyla alınmasından ve köylünün köyden, pazardan noksanını mubayaa suretiyle zararını tesviyeye imkân bulamamasından tevellüetmiştir. Binaenaleyh seneleri işe fiyatıyla Eylül rayicinden dun olan mikyasa üzerine bedele tahvil suretiyle istifası olvakit zaruri ve muvafık idiye de elyevm deyninin taallük ettiği ayının tesviyesine imkân mevcudolmakla beraber seneleri işe fiyatıyla 1337 senesi Eylül rayicinden dun olan mikyasa ile tahakkuk edecek bedelin istifasını teviz etmek de telâfî zararı noktasından muvafıkı adalet olacağı cihetle takrirî mezkûr münderecatı esas ittihaz edilerek icabeden lâyihai kanuniye bittanzim lielittasvip Heyeti Umumiyeye arz ve takdim kılınmıştır.

25 Şubat 1338

Kırşehir mebuslarından Yahya Galib Bey ve rüfekasının Heyeti Umumiyeden muhavvel takrirleri üzerine Kavanini Maliye Encümeni tarafından tanzim olunan lâyihai kanuniye

MADDE 1. — Harbi Umumi esnasında kavanini mahsusuna tevfiğ kanun kura ahalisine aynen zimmet kaydolunan âşarın seneleri Eylül rayiciyle işe fiyatlarından dun olan mikyasa üzerine bedele tahvil ettirilen bakayası 1337 senesi Eylül rayicine göre tahakkuk edecek bedel ile seneleri işe fiyatı üzerinden mütehakkık bedelden dun olanına bittahvil nakden veyahut medyunların ihtiyarına göre aynen istifa olunur.

MADDE 2. — İstilâ gören manallerde kura ahalisine gerek aynen ve gerek bedelen zimmet kaydolunan âşar bakayasının badelistihlâs mezkûr kurada mevcut bulunan ahalden ancak kendilerine hissei deyn istifa olunarak mütebakisi mümteniüttahsil addolunur.

MADDE 3. — Birinci ve ikinci maddeler mucibince gerek aynen ve gerek nakden borçlarını filhal tediye muktedir olamayanların tahsili deyni vakti hasada kadar tecil olunur.

MADDE 4. — İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren meriyülicradır.

MADDE 5. — İşbu kanunun icrasına Maliye Vekili memurdur.

Encümen Reisi	Mazbata Muharriri
Erzurum Mebusu	İsmet
Hüseyin Avni	
Kâtip	Âza
Muş	Karahisari Şarki
Ahmed	Mustafa
Âza	Âza
Biga	Kastamonu
Mehmed	Hasan Sabri

REİS — Efendim, kanun hakkında söz istiyen var mı? (Muvafık sesleri.) Buyurunuz Hasan Beyefendi.

HASAN FEHMİ B. (Gümüşane) — Efendim, bunun heyeti umumiyesi zaten Meclisi Âlide müzakere edildi. Meclisi Âli bunu tensiben bir madde kanuniye tanzim edilmesi için Kavanini Maliye Encümenine göndermişti. Evvelce heyeti umumiyesi müzakere edilmiştir. Binaenaleyh maddelere geçilmesini teklif ediyorum.

REİS — Efendim, heyeti umumiyesi hakkındaki müzakereyi kâfi görüp maddelere geçilmesini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir. efendim.

Harbi Umumi esnasında kura ahalisine zimmet kaydolunan âşarın sureti cibayeti hakkında Kanun

MADDE 1. — Harbi Umumi esnasında kanununu mahsusa tevfikan kura ahalisine aynen zimmet kaydolunan âşarın seneleri Eylül rayiciyle işe fiyatlarından dun olan miqyas üzerine bedele tahvil ettirilen bekayas 1337 senesi Eylül rayicine göre tahakkuk edecek bedel ile seneleri işe fiyatı üzerinden müte-hakkik bedelden dun olanına bittahvil nakden veyahut medyunların ihtiyarına göre aynen istifa olunur.

REİS — Söz istiyen var mı? (Muvafık sesleri) birinci maddeyi kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edildi.

LÜTFİ B. (Malatya) — Emvale mütaallik olduğu için tâyini esami ile reye vaz'etmeli. (Hayır sesleri)

MADDE 2. — İstilâ gören mahallerde kura

ahalisine gerek aynen ve gerek bedelen zimmet kaydolunan âşar bakayasının badelistihlâs mezkûr kurada mevcut bulunan ahaliden ancak kendilerine hissei deyn istifa olunarak mütebakisi mümteniüttahsil addolunur.

REİS — Efendim, ikincisi madde hakkında söz istiyen var mı? (Hayır, sesleri) ikinci maddeyi kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edildi.

MADDE 3. — Birinci ve ikinci maddeler mucibince gerek aynen ve gerek nakten borçlarını filhal tediye muktedir olamayanların tahsili deyni vakti hasada kadar tecil olunur.

REİS — Üçüncü madde hakkında söz istiyen var mı? (Muvafık, sesleri) Üçüncü maddeyi kabul edenler el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

MADDE 4. — İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren meriyülicradır.

REİS — Dördüncü maddeyi kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

MADDE 5. — İşbu kanunun icrasına Maliye Vekili memurdur.

REİS — Bu maddeyi kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

LÜTFİ B. (Malatya) — Evvelâ mütaallik olduğu için, tâyini esami ile reye vaz'etmeli. (Hayır, sadaları)

HASAN FEHMİ B. (Gümüşane) — Efendim malûmuâliniz, varidatı devletten bir şey affedilmiyor; bağışlanmıyor. Yalnız kısmen tecil ediliyor. Yani usulü cibayet tehir ediliyor. (Tâyini esami lâzım, sesleri)

LÜTFİ B. (Malatya) — Mümteniüttahsil olanları ne yapıyorsun Hasan Bey?

SALİH Ef. (Erzurum) — Efendim ben-deniz bu kanunun aleyhinde söyleyeceğim.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Mesele bitmiştir, kanun hakkında söyleyemezsiniz.

SALİH Ef. (Erzurum) — Takririm vardır. Bir adam kanunun aleyhinde bir şey söyleyebilir. Yani heyeti umumiyesinin reddini ve bunun affını teklif edeceğim. Bunu affedip milletten almamak lâzımdır.

REİS — Evvelce söz almak lâzımdı.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Reis Bey heyeti umumiyesi hakkında ve maddelere dair söylenebilirdi. Fakat heyeti umumiyesi kabul edildi. Maddeleri de kabul edildi. Şimdi ancak reyini istimal edebilir.

SALİH Ef. (Erzurum) — Kanunun aleyhinde bir arkadaş söz söyleyebilir efendim.

REİS — Müzakere bitmiştir efendim.

2. — *Erzurum Mebusu Salih Efendinin, Kura ahalisine harbi umumide verilen tohumluk ve zahirenin affedilmesine dair kanun teklifi (2/55 Mükerrer)*

REİS — Bir tahrir var.

Riyaseti Celileye

Kura ahalisine harbi umumide verilen tohumluk zahair cüziyat kabilinden bulunmakla bunun affını ve kanunun reddini teklif eylerim.

Salih

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Bu umumî şekilde yani aynen kanunu takviyedir efendim.

REİS — Bu şekilde yani aynen tahsili şeklinde değil affı hakkındadır. Ayrı bir tekliftir, Lâyiha Encümenine havale ediyoruz.

Efendim; kanunun heyeti umumiyesini tâyini esami ile reyinize vaz'ediyorum.

Hariciye Vekâleti bütçesine, vazifei mahsusa ile Ukrayna'ya gidecek heyetin masarifi seferiye ve zaruriyesine karşılık olmak üzere zam icrası hakkındaki kanuna itayı rey için (167) zat iştirak etmiş, (9) ret, (8) müstenkife karşı (150) rey ile kanun kabul edilmiştir.

(Hasan Fehmi Bey; Makamı Riyasete geçmiştir.)

HASAN FEHİMİ B. (Reis) — Evraki varideden bir şey kalmadı. Dahiliye bütçesinin müzakeresine geçiyoruz. Müzakere Dahiliye bütçesinin 154 neü faslındadır. Söz alan zevattan söz Emin Beyindir.

3. — *1338 senesi Muvazenei Umumiye kanunu lâyihası ve Muvazenei Maliye Encümeni tasvibatı*

A — *Dahiliye Vekâletinin 1338 bütçesi*

OPERATÖR EMİN B. (Bursa) — Muhterem arkadaşlar! masarif bütçemizin hapsanelere aidolan faslına en ziyade teessüf edenlerdenim. Maaşat 68 756 lira; yekûn itibariyle hapsaneler faslı 688 bin küsur lira, bunlara yapılan tahsisatı fevkalâde de ilâve edilecek olursa şöyle böyle 700 000 liraya balığ olur. Hepiniz biliyorsunuz ki Kurunuvüsta hapsaneleri bir işkence mahalli ve daha doğrusu maktel idi. Asrıhazırda ise hapsane demek bir darüssanayi, bir ahlâk mektebi ve bir müessesesi sıhhiye demektir. İtiraf edilmek lâzımdır ki maattees-

süf memleketimizde hapsaneler; henüz bu dereceyi bulamamıştır. Hapsaneler yüzünden de adlî kapitilâsyonların iştidadına sebebiyet verilmiştir. Meşrutiyeti mütaakıp Hükümet bu ciheti takdir ederek birçok yerlerde yeniden sıhhi hapsaneler inşasına başlamıştı. Ezcümle bunlardan bir tanesi de Bursa'da yapılmış ve bitmek üzere idi. Dün Vehbi Efendi Hoca hapsanelerde vukua gelen bâzı vukuattan, yolsuzluklardan bahsettiler. Hakikaten hakları var. Fakat bu husule gelen yolsuzlukların, ahlâksızlıkların esbabını aramak lâzımgelirse bunlar doğrudan doğruya ataletten münbais ve bundan ileri gelmektedir. Mütamadiyen oturan bir adamın, hiçbir işle meşgul olmıyan bir adamın tabîi daima fenalığa meyletmesi zaruri görülmek lâzımgelir. Bunun için hapsanelerimizde en evvel yapacağımız şey mahkûmîni ataletten kurtarmak, sâniyen Hükümeti hapsane masrafından kurtarmak lâzımdır. Bunu düşünerek iki sene evvel Heyeti Âliyenize bir lâyiha kanuniye takdim etmiştim. Sıhhiye ve Dahiliye encümeninde tetkik edilmişti. Geçen sene hemen bütün sene ruznamemizi işgal etti. Fakat maatteessüf hiçbir neticeye iktiran edemedi. Mersin Mebusu Salâhaddin Beyefendi de bir tahrir vermişlerdi. Her ikisi de tevhid edilmişti. Fakat her ikisi de akamete mâruz kaldı. Şimdi bendeniz o tahririndeki gibi hapsanelerin bir darussanaaya tahvil edilmesini telif ediyorum. Gerçi ceffelkalem bunu yapmak mümkün olmıyabilir, fakat Hükümet bunu dilerse hiç olmazsa bu sene başlayabilir. Ezcümle bildiğim hapsanelerden meselâ Konya hapisanesi bir imalâthane yapılmaya müsaittir ve orada mahbusinin miktarı da fazladır. Defaten elli bin lira, yüz bin lira sarf etmek suretiyle oranın bir darussanaa haline getirilmesi mümkündür. Sonra mahpusinden belediye işlerinde, devairi resmiye işlerinde istifade etmek de mümkündür.

Bunu bilhassa Bursa'da bendeniz tatbik ettim. Pek güzel de istifade ettik. Hattâ eğer Hükümet hapsanelerin bir imalâthane haline kalbine bu bütçe dolayısıyla muktedir olamazsa, zannedersem hususî şirketler veyahut eşhas marifetiyle dahi hapsaneleri bir imalâthane haline kalbetmek imkânı vardır. Sonra hap-

sanelerin halinden yalnız orada bulunan mahpusin mutazzarır olumuyor. Bunların da ailesi vardır. Bunlar da zarara uğruyor, ve mahbusinin kısmı azamının genç olduğunu düşünürseniz nüfus itibariyle de ne kadar ziyata uğradığımız meydana çıkar. Binaenaleyh bunları ıslâhı hale sevk etmek ve aynı zamanda nüfusumuzu hiç olmazsa kısmen telâfi edebilmek için bunlara ailevi bâzı şeyler bahşolunabilir. Sonra bizde ceza ekseriyetle hapis suretiyle tecelli ediliyor. Halbuki Avrupa'da en ziyade ceza; cezayı nakdîdir ve bunu son zamanlarda İstanbul'da İngilizler pek güzel tatbik ettiler. Birisi bir sigara atsa polis neferi geliyor, beş lira cezayı nakdî talebediyor. «Ne için» derse on liraya çıkarıyor. «Neden» dedi mi? Yirmi liraya çıkarıyor. Bir polis neferi beş bin, on bin lira cezayı nakdî hükmediyor ve bunun derhal tahsili lâzımgelir. Yani en müessir ceza hakikaten nakdî olan cezadır. Bizde de Adliye Vekâleti böyle bir şey düşünse hapsaneleri insanlarla doldurmasak, onları işinden gücünden alıkoymaktan daha iyi değil midir? Yani efendim onlara cezayı nakdî verdirmeli, daha iyi ve daha müessir olmaz mı? Ceza, cezayı nakdî suretiyle yapılmalı ve bunun için Adliye, Dahiliye ve Sihhiye vekillerinden mürekkep bir komisyon teşekkül etmeli ve kendi aralarında nizamname yapmalı en evvel arz ettiğim gibi, Konya hapsanesinde bir imalâthane vücuda getirmeli; bilâhara diğerlerini de tedricen imalâthane şekline koymalı. Bu suretle hem mahpusinin sıhhatlerini vikaye ve hem ahlâklarını korumuş oluruz ve yeniden onların cemiyeti beşeriyeye karışmasına yardım etmiş oluruz. Benim teklifim budur.

BESİM ATALAY B. (Kütahya) — Arkadaşlar; bizim bir kere maarif bütçesini, bir kere de Dahiliye bütçesinin şu faslını ele alanlar her iki bütçe arasındaki farkı görerek zannederim, korkaklardır. Şu asırda yaşıyacak milletlerin en evvel hapsanelerinden fazla irfanına para verilmelidir ki, hapsanelere giren caniler, mahpuslar azalsın. Tetkik edecek olursanız görürsünüz ki, bunların kestirme yolu budur. Yine tetkik edecek olursanız görürsünüz ki, hapsanelerde inliyen mahkûmların hemen ekserisi tahsil görmemiş kimselerden ibarettir. Bunlara bu sene yedi yüz bin lira vererek şu bütçemize büyük bir yük yüklemektense o parayı maarife vererek bir ta-

raftan irfanımızı yükseltmek, diğer taraftan bunlardan istifade etmek mümkündür. Her vilâyet merkezinde birçok sanayi mektepleri var. Bunlar orada çalıştırılmalı; hiçbir iş yoksa bunlara yol yaptırmalı; şehir temizletmeli ve suveri muhtelifle ile çalıştırılmalıdır. Yoksa bu paralara yazıktır. Bu hapsanelere giren adamların neden mahkûm olduğunu araştırarak değiliz; bu hepimizce malûmdur. Tiyatrosu yok, musikisi yok, bediiyatı yok, yok, yok. Memleket her şeyde fakirdir. Taştan katı memleket. Zavallı köylü ne yapsın? Fatma'yı kaçııp dağa kaldırayım derken zavallı hapse gidiyor. Bir kavga çıkıyor. Hükümet geliyor. Atıyorlar hapse. En ziyade hapis bu yüzden olur. Arkadaşlar, biz bunun önünü almalıyız. Memlekete bir az da irfan, biraz da ruh, tiyatro, musiki sokmalı.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad). — Davulu unuttun mu?

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Efendim, bendenizin arz edeceğim mütalâatı Bursa Mebusu Emin Bey beyan buyurdular. Bendeniz de ilâveten bâzı nıkat üzerine Dahiliye Vekâletinin nazarı dikkatini celbetmek isterim. Tekmil arkadaşların bunda müttehidolduğu veğhile, bu Hükümet hapsanelerine masarifatına senevi 688 bin lira para sarf etmektedir. Tahsisatı fevkalâde ile dokuz yüz bin lira vardır. Bu paranın mevkufatı hemen hemen gayrimevceudolduğunu söylüyorlar. Yani bu para Dahiliyece tamamen sarf olunur. Hiçbir şey artmıyor. Fakat bu para, ancak bu insanlara üç yüz dirhemlik taş gibi kuru, siyah bir ekmek vermekten başka bir şeye yaramıyor ve memleketin on sekiz bin genç, dinç evlâdı ölmeye, çürümeye mahkûm bırakılıyor. Bu masraf yapılmakla beraber bu adamların istihsal kabiliyetleri de mahvediliyor ve aynı zamanda kabiliyeti ahlâkiye de mahvediliyor. Aileleri de mahvediliyor. Hiç bir şey çıkmıyor. Bendeniz diyorum ki, Dahiliye Vekâleti; memleketimizin, devlet manzumesinin en esaslı bir rüknü olduğuna ve bu devlet teşkilâtı Tanzimattan beri mevcud olduğuna göre bu hapsanelere, Devletin emri kazada vesaiti icraiyesi olan hapsanelerine yetmiş seneden beri 1255 ten beri ne yapmışlardır ve ne vücuda getirmişlerdir ve bugün ne düşünüyorlar? Dahiliye Vekâleti bunu görerek ne vücuda getirmek istiyor? Dahiliye Vekâle-

tinin bir hedefi var mıdır? Memleketin yirmi bin evlâdının ve istikbalini eline alan bir vekâlet bunların ıslahı hususunda hiç bir şey düşünmüyor mu? Bu paraların hapsanelerin imarı ve bir hayra sarf edilmesi için bir şey düşünmüyor mu? İşte efendiler; idaremizin gayesinin kör olduğunun bir delili budur. Bendeniz bununla ne bir idareyi ve ne de bir zâtı, bir şeyi, kasetmiyorum. Maksadım memleketin idaresi emrinde hükümetin şahsiyeti mâneviyesinin tembel, gözünün görmez olduğunu söylemektir.

Efendiler, bundan 12 - 15 sene evvelki idarelerin bugüne nispeten bu nikat üzerinde biraz tenevvür etmiş olduğunu görmekte idim. Çok evvel hapsaneler darüssanaa halinde kullanılıyordu. Rados'ta, Sinobda, İstanbul'da, Edirne'de müteşebbis valiler bu işi kendileri yapmaya çalışıyorlardı. Bugün biz bunu tamamiyle ihmal etmişizdir. Elbette bu insanların eline bugün de bir bütçe veriliyor, acaba bu bütçe sarf ediliyor mu?... Bir idare tavzif ediliyor. Bu idare acaba sureti mâkulede enfa surette bu parayı sarf etmek salâhiyetine mâlik midir? Yoksa bazı mal memurlarının lûtufları ve atıfetiyle verdikleri 3 - 5 kuruş ile mi, iktifa ediliyor? Binaenaleyh Dahiliye Vekâletinden onu isterim ki, bu parayı bizzat kendisi sarf etmekte âmili müessir olabilsin. Bu parayı nâfi bir surette sarf edebilmek imkânını kendi temin edebilsin. Bugün 500 bin lira ile bu memleketin umuru nafıası idare ediliyor. Ama ne şekilde? Ne şekilde olursa olsun. Yine bu kadar bir para ile maarifi idare ediliyor, aşağı - yukarı bunlar bir gayeye doğru götürülüyor. Fakat yedi yüz bin lira sarf edildiği halde 15 bin insan aneak ölür ölmez bir vaziyettedir ve bu paralar çamura atılıyor. 700 bin lirayı yiyor ve bundan on para istifade edilmiyor. Binaenaleyh bu memleketin müdiranı umurunun ve bilûmum arkadaşların nazarı dikkatini celbettığı bir vazife addeylerim. Şimdilik büyük bir şey istemiyoruz, bendeniz de bilirim ki; «Bilûmum mahpuslar sây ve amele mecburdur» der isek maddeten bunu yaptırmak kabil olamaz, fakat mümkün olduğu kadar tatbik etmenin imkânı vardır. En basit bir misal olmak üzere şunu arz edeyim: Bugün ordumuzun aşağı - yukarı yalnız bir çorap ihtiyacını mahpushaneler idaresi elindeki insan vesaitine göre hattâ müdafaai milliyeden para alarak - ki, bunlar Heyeti Ve-

kile arasında kabili icra şeylerdir, - aşağı - yukarı temin edilebilirler. Yalnız çorap ve fanila gibi memleketin en basit bir ihtiyacını hapsane vasıtasıyla temine imkân vardır. Ve yapılabilir. Efendiler, hapsaneler ihtimal ki, bugün dârüssanaa olmak için kâfi miktarda yerlere malik değildirler, insanlar balık gibi birbiri üstüne yığılmıştır. Kadın ve erkek mahpusların ahlâkıyatını muhafaza edecek derecede birleştirmek ihtimal mümkün olur, ihtimal olmaz, bu nıkatı açmak istemiyorum. Bunlar birden açılacak feci bir yaradır. Şimdilik bundan sarfı nazar ediyorum. Yalnız, diyorum ki, birçok hapsanelerimiz vardır ki, oralarda kabili icradır. Bizde umumi hapsaneler meselesine ehemmiyet verilmemiş gibidir. Hemen bir tane yoktur. Her bir vilâyet liva merkezinde zamanı kadimden kalmış bir yerin içine insanları tıkırlar. Şöyle bir şey hatırıma geliyor. En basit olarak vaktiyle bir Sinob Hapsanesi vardı. Şimdi ne oldu? Bakılmadı yıkıldı.

Sonra bugün Ulukışla var. Kârgir ve mükemmel bir binadır, gayet mahfuzdur. Maalesef ciheti askeriye bile ondan lüzumu kadar istifade edemiyor. Bu eski kârgir bir binadır. Az para ile kuvvetli, sağlam bir bina olabilir. Şimendifer güzergâhlarında diğer mahallerde de bu gibi yerler vardır. Uzun müddet hapse mahkûm olanlar burada yerleştirilirse ve çalıştırılırsa, acaba bunlardan istifade mümkün olmaz mı? Ve hem de Hazine müstefidolmaz mı? Hem de kendileri sıhhatleri noktai nazarından istifade etmez mi? Onun için Dahiliye Vekâletinin bununla alâkadar olmasından ve onunla uğraşan bir vekâlet olduğu için işini bilir ve bütçesine sahip bir idare olmasını istiyorum. Bu bir ihtisas meselesidir. Bendeniz maalesef Dahiliyenin bünyei esasivesinde ihtisas meselesinin aranmadığını görüyorum. Koca bir memleketin umuru idaresini basit gören birkaç müdür ile idare edebileceklerinden şüphe ediyorum. Bir ordunun idaresi için tesis ettiği Erkân Harbiyesine bakınız, bir de koca bir memleketin idaresini, Dahiliye Vekâletinin bu idareyi anlamak için sarf ettiği gözün, kulağın miktarına bakınız. Eğer Dahiliye Vekâleti bîhakkın hizmet etmek isterse çok iyi çalışması, çok iyi malûmat ortaya getirerek üzerinde çalışması lâzımdır. Mesaili saireyi bertaraf ederek hastaneler meselesinde

Dahiliye Vekâletinin Heyeti Aliyece sâv ve amele mecbur edilmesi meselesini teklif ederim. Bendeniz de diğer arkadaşlarım gibi bu hususta bir lâyhâi kanuniye vermiştim. Onun tatbiki mümkün olmayacaktır. Fakat şu suretle tadilen Heyeti Aliyelerince kararname şeklinde kabulünü tavsiye ve rica ederim. Bu bapta bendeniz şu yolda bir şey teklif ediyorum :

1. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin idaresinde bulunan mahbeslerdeki mahbusunun kabiliyet ve ihtisaslarına göre sâv ve amele mecbur tutulmalarını Dahiliye Vekâleti imkânı hal ve mahalliye göre alettedriç temin edecek bu bapta muktazi bir talimatname ile proje suretini iki aya kadar Meclisi Âliye takdim eyilecektir. Hiç olmazsa mercii aidi, nerelerde ve hangi umumi binalarda bu mahbusların cemedip istifade edecek bir şekilde dârüssanaa yapılabilir. Bunu düşünün ve hazırlasın. Şimdiye kadar bu bapta verilen takrirleri nazarı dikkate alarak tevhidten Meclisi Âlinize bir proje ve talimat ile gelsin. Bunun kabulünü Heyeti Aliyenizden rica ederim. Dahiliye Vekâleti de bunu nazarı itibara alarak müdafaai milliyenin çorap gibi, şu bu gibi birçok ihtiyacatını hapsanelerdeki evlâdı vatanı çalıştırarak onların maddi menafiini temin etmeyi nazarı dikkate alarak imal ettirsin. Bununla hem onlara para kazandırır ve hem karınlarına sıcak bir lokma yiyecek girmek imkânı bulunur. Bu kadar evlâdı vatan hem kuru ekmek yemek mecburiyetinden ve hem aileleri sefaletten kurtulur ve hem de memleket kuvvei nafiasını mahvetmemiş olur, mahbusanelerdekinin kendi rızakları, kendi sâylerinden çıkar. Hapsaneler tenbelhane ve kumarhane olmaktan çıkar. Aynı zamanda kendilerine bu binalar yaptırılabilir.

LÜTFİ B. (Malatya) — Efendim, hapsaneler için her sene 7 - 8 yüz bin lira masraf ihtiyar ediyoruz. Belki de bir milyon liraya teka-bül ediyor. Bu, mevkufinin hürriyeti şahsiyelerinin nez'edilmelerinin ve kendilerini imha maksadına mâtuf değildir. Sonra bunların hapis ve tevkifi mutlaka bir tehzibi ahlâk maksadına mâtuftur. Biz onları; orada mevkuf bulduklarını müddetçe ahlâklarını tehzibedecek diye hapsediyoruz. Bilâkis ahlâk mühezzebe ashabımın da orada ahlâkı bozuluyor. (Doğru sesleri)

Sonra orada sabahtan akşama kadar, bâtil, âtil, kumar oynamak, birbirlerini dolandırmak, yekdiğerinin parasını çalmak ve yekdiğerine başka suretle fenalıklar öğretmek gibi fenalıklarla vakit geçiriyorlar ve bu suretle en hüsnü-nüahlâk sahibi olan bir adam ahlâksız olarak çıkıyor. Şimdi ahlâkın tehzibi neye mütevakıftır? Evvelâ bunu düşünelim. Ahlâkın tehzibini din emretmiştir. Rica ederim. Bugün hapsenelerimizde birer imam bulundurup da namaz kıldırıyor muyuz? (Bravo sesleri) Mahpusların umumu ahlâksız oluyor. Namazsız, abdessiz oluyor. En evvel nazarı dikkate alınacak budur. Ahlâkı tehzibedecek dindir. Efendiler bu insanların her türlü hukuki şahsiyeleri nezedilmiştir ve hürriyeti şahsiyelerini elinden Dahiliye almıştır. Yani onların başlarında bulunan memurlar almışlardır. (Kanun almıştır sadaları) Şüphesiz kanun almış; onlara vermiştir.

ABDULHAK TEVFIK B. (Dersim) — Şu halde hapsenelerde birer cami yapalım.

LÜTFİ B. (Devamla) — Hayır efendim, Müslümanlığa iyice vâkıf olan adamlar biliyorlar ki; her yer camidir. (Bravo sesleri) O cami yaptırmak isteyenler bilmiyorlar ki, nerede namaz kılmıyor? Bilmiyorlar para nereye sarf ediyor. Sonra efendim, bu meselede Şer'îye Vekilinin düşüncesi nedir? Şer'îye Vekili bu hususta ne düşünmüş ve ne teklif etmiştir?

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Şer'îye bütçesini müzakere etmiyoruz.

LÜTFİ B. (Malatya) — Ben tehzibi ahlâk için mevkufinden, mahpusinden bahsediyorum. Tehzibi ahlâk bizde dinî olabilir.

Sonra, bunları hiç olmazsa akaidi diniyesini öğrenecek kadar okutmak lâzım. İşlerinde öyle cahiller vardır ki, erkânı selâti ve erkânı vudû'u bilmiyor. Bunları az ve çok öğretecek, hiç olmazsa işlerinde bir hoca bulundurulsa fena mı olur? Mademki biz bir milyon lirayı kabul ediyoruz. Bunun üzerine 15 - 20 bin lira daha kabul edelim. Bunlara birer hoca tâyin edelim. Her hapsanede bir hoca bulunsun. Hapsane değildir efendiler; biz hapsanelerde dârüssanaalar vücuda getirelim. Mahpuslara kendi mesailerleriyle geçinecek bir meydan verelim diyoruz. Pek güzel, pekâlâ ama hapsanelerimiz var, rutubetli, güneş görmez, her türlü kavaidi hafızül-sahaya menafi birtakım mukataalardan ibarettir.

Evveleminde hapsaneleri hakikaten icrayı sanata müsait bir şekle ifrağ edelim ki, sonra bunlara sanayi tevsiye edelim. Hapsanelerimiz böyle dar, kararlık, muhtel şeklinde kurunu ulâ hapsanelerine çebye bir şekilde bulundukça bunlara sanatı teklif etmek aynıdır. Çünkü orada çalışılmaz, bir şey yapılamaz. Sonra bugün 15 - 20 bin kadar insan haklı ve haksız ne ise, birer suretle ve kısmı âzâmı isnat ve iftira olarak mahkûm ve mevkuf bulunuyor. Şimdi bendeniz bu fikirdeyim ki; bu bir milyon lirayı beher sene sarf yapmaktan ise bunların istimal salâha kadar tiyabolanlarını cepheye sevk edelim.

KADRİ B. (Diyarbakir) — Onları tecrübe ettik efendim.

LÜTFİ B. (Devamlı) — İstimali salâha kudretle bolmayan alil, sakat, mazur, ihtiyar, mariz olanlar, her gün burada affa uğruyor. Bu gibilere bir affı umuni çekelim, meseleye hâtime verelim. (Paydos sadaları) Bu suretle hem bu bir milyon lira ile yeniden hapsaneler vücuda getirilim, hem de böyle yok yere ifnayı vücudeden mahpusların hattı harbde fiilen hizmetlerinden istifade edelim. (Kaçar sesleri) Efendim kaçmıyacak mahpus vardır. Katiyen son hayatına kadar, son katrei hunu hamiyetini işar edecek adamlar da vardır. (Var sadaları) Efendiler; bunlar bizim evlâdımızdır. Ne için kaçsın? Birer suretle kefalete raptederek cepheye gönderilir, kefil vermiyenler kanun muhitinde kalır. En muteber kefil gösterenler cepheye gitsinler.

MUSTAFA B. (Gümüşane) — Bir daha başkasını hapis etmeye lüzum yoktur.

LÜTFİ B. (Malatya) — Sonra çıkar, söyleyin. Efendim, herkes kendi içtihadını söyler. Senin, benim içtihadımı tenkidetmeye salâhiyetin yoktur. Ancak, burada gelir tenkidedebilirsiniz.

Şimdi efendim; hapishaneler için en evvel teklif edeceğim şey, diyanet ve islâmiyet namına oralara birer hoca tâyin ediniz. Beş vakit namaz kıldıracağız. (Olmaz, sadaları) Efendi; Allah'ın emrine itiraz edenler söylesin, rica ederim. Ben Allah'ın emrini tebliğ ediyorum. Birer hoca tâyin olunacak. Bunlara beş vakit namaz kıldırarak vaız ve nasihat ve tehzibi ahlâk ettirecek. Bundan başka, az ve çok boş vakitleri geçmemek için o hocalar orada bir de muallim-

lik vazifesini icra etsin. Az veya çok okumak, yazmak öğretsin. Hiç olmazsa namaz duası okusun. Öğrensin, hapis ve tevkif, ahlâkı tehzib için ise böyle. Yok ahlâklarını bozmak için ise, şimdiki usul pekâlâdır. Ona göre hareket edin.

REİS — Efendim, söz alan sekiz arkadaşımız var. Kifayet takriri de vardır. Müzakere nin kifayetini reyinize arz ediyorum. Takrirler ondan sonra okunacaktır. Müzakereyi kâfi görenler lütfen el kaldırsın. Müzakere kâfi görül müştür.

OSMAN FEVZİ Ef. (Erzincan) — Niçin söyletmiyorsunuz, efendim?

2. — *Bursa Mebusu Operatör Emin Beyin, Hapsanelerin dârüssanaa ve ahlâk mektebi haline ifrağı için bir nizamname yapılmasına dair takriri*

Riyaseti Celileye

Şu yirminci asrı medeniyette hapishanelerimizin şekli hazır ile ipkası hiçbir suretle teeviz edilmemelidir. Hapsaneleri dârüssanaa ve ahlâk mektebi haline kalbedecek bir nizamname kaleme alınmak üzere Adliye, Dahiliye ve Sıhhiye Vekillerinin tavzif buyurulmasını ve bir taraftan da 1338 senesi bütçesine mevzu hapishane tahsisatından bir miktarının defaten sarfi suretiyle bu hedefe vusule müsait bulunan Konya Hapishanesinin bir imalâthaneye kalbi suretiyle mühim bir adım atılmasını teklif ederim.

8 Nisan 1338

Bursa Mebusu
Operatör Emin

3. — *Mersin Mebusu Salâhaddin Beyin, mahpusinin sây ve amele mecbur tutulmasına dair takriri*

Riyaseti Celileye

1. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin idaresinde bulunan mahbeslerdeki mahbusinin kabiliyet ve ihtisaslarına göre sây ve amele mecbur tutulmalarını, Dahiliye Vekâleti imkân hal ve mahalliye göre aledderecat temin edecektir.

Ve bu baptaki muktazi talimatname ile proje suretini iki aya kadar Meclisî Âliye takdim cilyecektir.

Mersin
Salâhaddin

4. — *Erzurum Mebusu Nusret Efendinin, mahpusların cürümlerinin ilmi ruh noktai nazarındandır bir istatistikinin yapılmasına dair tavriri*

Riyaseti Celileye

Meclisi Âli bir fikri umumi edinmek için mahpusunun cürümlerini ve cürmün ilmi ruh noktai nazarındandır menşeyini tesbit eder umumi bir istatistikin elviye ve kazalardan alınan malûmat üzerine tanzim ve Meclise arz edilmek üzere Dahiliye Vekâletine tebliğini teklif eylerim.

Erzurum
Nusret

5. — *Muş Mebusu Hacı Ahmed Hamdi Efendinin, Hapishanelerin sıhate hadim bir şekilde ifrafına dair tavriri*

Riyaseti Celileye

Mahbushaneler, birçok mahallerde mahbushane değil maktelhaneye itlakına sezadır denilebilir hattâ öyle hapishaneler vardır ki, teneffüs edecek bir penceresi olmadığı gibi âdeti su membar denilecek kadar ratıptır. Binaenaleyh hapishanelerin sıhate hadim olacak bir hale kalbi veyahut mahbusun için sıhhati temin edecek mahallerden intihabi ve bununla beraber tamamiyle dârüssanaalara tahvili vakte muhtaç ise her mevkiin müsaadesine göre, kendi meseleleriyle geçindirebilecek sanatlarla işigalleri suretiyle maişetlerinin temini esbabının bütçeye mevzu muhassasatla istikmalî lüzumunun Dahiliye Vekâletine tasviben havalesini teklif eylerim.

Muş
Ahmed Hamdi

6. — *Erzurum Mebusu Salih Efendinin düsturda münderiç Hapsaneler Nizamnamesinin tatbik edilmesine dair tavriri.*

Riyaseti Celileye

Düsturda münderiç Hapsaneler Nizamnamesi ki, yüz küsur maddeyi havidir ve bu her hususu ve mahbusunun sanat, terbiye, sıhhatini câmi bulunmakla bunun tatbikini teklif eylerim.

Erzurum
Salih

7. — *Malatya Mebusu Lûtfi Beyin, hapsanelere birer imam tâyin edilerek beş vakit namaz kıldırılmasına ve mahpuslara her gün vaz ve nasihat verilmesine dair tavriri*

Riyaseti Celileye

Hapsanelere birer imam tâyini ile evkatı hamisede namaz kıldırılması ve mahpusine her gün vaz ve nasihat edilmesi ve bunların mümkün mertebe okutturulup yazdırılması suretiyle tehzibi ahlâklarını teklif eylerim.

Malatya
Lûtfi

3. — *Aydın Mebusu Tahsin Beyin hapsanelerin ıslahı hakkında kanun teklifi (2/510 mükerrem).*

Riyaseti Celileye

8 Nisan 1338

Elyevm bilûmum hapsane ve tevkifhanelerde bulunan mahbusun ve mevkufinin firengi, verem vesair il-i sâriye ile mâlûl olanlarla olmaları bir koğuşta ikamet ettirilmekte ve bir kabdan su içirilmekte olup bu ise bir cezaî hafif ile hapsaneye giden tammüssıhha insanların sirayete mâruz kalarak ikmalî müddet etseler dahi mâlûlen çıkmakta ve bu hastalıkları evlât ve ailelerine de nakil ve sirayet neticesini hâsıl etmekte olup ufacık bir cürüm işlediklerinden dolayı bunları ve evlât ve ensalını mahv ve idam mahiyetinde olan bir ceza ile cezadide etmeye cemiyetin hiçbir hakkı olmadığından Dahiliye Vekâletinin iki mah zarfında bu gibi sâri hastalıklarla mâlûl mücrimler için ayrı bir koğuş veya odalar tedarikine mecbur edilmesine dair bir madde kanuniye kabul edilmesini teklif ederim.

Aydın
Tahsin

TAHSİN B. (Aydın) — İzah etmek isterim bunu.. Reis Bey!

8. — *Bitlis Mebusu Yusuf Ziya Beyin, hapşanelerin Dahiliye Vekâletinden alınarak Adliye Vekâleti idaresine verilmesine dair tavriri*

Riyaseti Celilesine

Hapşanelerin bütün münasebat ve muame-lâtı Adliye iledir. Dahiliyeye olan irtibat ve münasebeti muhafaza noktasındandır ki, bu esasen jandarmanın vazai fi adliyesi çerçevesine dâhildir. Bu münasebetle hapşanelerin Dahiliyeden fekki irtibatıyla tahsisatın Adliye bütçesine naklini teklif eylerim.

8 Nisan 1338

Bitlis
Yusuf Ziya

YUSUF ZİYA B. (Bitlis) — Müsaade eder-seniz takririmi izah edeyim.

REİS — Müsaade buyurun efendim.

YUSUF ZİYA B. (Bitlis) — İzah edeceğim.

REİS — Sıranız gelince...

SELÂHADDİN B. (Mersin) — Dahiliye Ve-kili bu beyanat hakkında ne söylüyorlar?

REİS — Efendim takrirlerden iki tanesi, ha-pisanelere imam, vâiz tâyini ile namaz kıldırıl-masına aittir. Tensip buyurursanız bunları Da-hiliye Vekâletine Meclisi Âlinizin kabulüyle ha-vale edelim.

LÜTFİ B. (Malatya) — Reye koyunuz.

REİS — Diğer iki takrir, hapsanelerin ima-lâthane şekline kalb ve ifrağına dairedir; Selâ-haddin Beyle Emin Beyin. Fakat bunları reye vaz'etmeden bir takrir vardır ki, o da Yusuf Ziya Beyin takriridir.

(Yusuf Ziya Beyin takriri tekrar okundu.)

DAHİLİYE VEKİLİ FETHİ B. (İstanbul)

— Efendim hapsanelerimizin ahvali ve bunla-rın Lûtfi Bey biraderimizin dediği gibi maktel kelimesini resmî bir şekilde kullanmak istemiyo-rum. Fakat hemen hakikat bu derecededir. Ta-mamen doğrudur. Hapsanelerimizin bugünkü medeniyete, takrir sahibinin buyurduğu gibi, cidden mugayirdir. Fakat bunların ıslahı me-selesi, samimî bir surette zatiâlinize arz ediyorum, para meselesidir. Evveleminde hapsanele-rimizi oturabilecek bir hale getirmek için bina lâzımdır. Bunun için malûmuâliniz para lâzım-dır. Eğer Meclisi Âliniz bugünkü vaziyeti ma-liyemizi müsait bulur ve hapsanelerimiz inşaatı için para tahsis ederse biz maalfitihâr kabul ederiz ve işe başlarız. Müsaidolan mahallerde ve en fena yerlerden başlamak üzere hapsaneler inşaatına başlarız. Fakat vaziyeti maliyemizin bugün müsaidolmamasından bunu istemeye cesaret edemedik. Eğer Meclisi Âliniz doğrudan doğruya bu paranın sarfını münasip görürse derhal kabul eder ve işe başlarız. Lâzımgelen tah-sisatı veriniz, biz de işe başlayalım.

OPERATÖR EMİN B. (Bursa) — Vekil Be-yefendi müsaade buyurur musunuz, bu para ile hapselere dârüssanaa inşası mümkün müdür?

FETHİ B. (Devamla) — Müsaade buyuru-nuz. Bu para on beş, on sekiz bin hapisin yiye-ceği içindir. Başka bir şey için değildir. Evveleminde bu hapsileri beslemek lâzımdır. Kendi-

lerine bir ekmek vermek lâzımdır. Bunun için-dir. Başka bir mesele için değildir. Bir de gar-dıyanlar içindir. Bunları aç bırakıp, yedirmeden buyurduğunuz şeyleri yapmak kabil değildir. Buyurduğunuz sâ-y dairesinde bunların maişet-lerini temin etmek meselesine gelince; bunun için kendilerine bir sermaye tedarik etmek lâ-zımdır. Hakikaten gerek zatı âlinizin ve gerek Salâhaddin Bey biraderimizin söyledikleri doğ-rudur. Bunları sanat sahibi yapmak lâzımdır fakat bunlara bir sermaye lâzımdır. Çorap yap-tırmak için evvelâ yün lâzımdır.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Ordu avans verir.

DAHİLİYE VEKİLİ FETHİ B. (Devamla) — İkincisi, buldukları yerleri imalâthane olacak bir hale ifrağ etmek lâzımdır. Bugün ma-atteessüf hapsanelerimiz kuvvei istiabiyelerin-den bir misli, iki misli fazla olarak doludur. Evveleminde kendilerine insan gibi oturabilecek yer yoktur. Hiç olmazsa hayatları için yer lâ-zımdır. Malûmu âliniz hapsaneler rahat etmek için değildir. Fakat hiç olmazsa hayatlarına ma-zır olmayacak şekilde mebani vücuda getirmek lâzımdır. Şimdiki halde yapabileceğimiz şey, birtakım umuru nafia için ve imalâtı saire için kendilerinden istifade etmektir. Hakikaten lâzım-gelen yerlerde bunlardan istifade olunmaktadır. Yalnız bunun bir mahzuru vardır, ve bu mahzur da görülmüştür. Böyle çalıştırılmakta olan mah-pusların her birine birer jandarma konamıyacağından ekseriya firar ediyorlar ve firarda da muvâ-fak oluyorlar. Maamafih buna rağmen birçok yerlerde gördüm. Mahpuslardan istifade ediyor-lar. Yol yaptırıyorlar ve sair imalâtı nafıada istihdam ediyorlar. Lâkin hapsaneleri imalât-haneye kalb ve tahvil edebilmek için paradan evvel de bina lâzımdır. Bina da paraya ve za-mana mütevakkıftır.

Mahpusların; Lûtfi Bey biraderimizin tek-lifi veçhile, eli silâh tutanların cephelede istih-damı meselesine gelince, veyahut affı umumi meselesine gelince; malûmuâliniz bu mesele Meclisi Âlinizin veyahut Adliye Vekâletinin ve daha doğrusu Meclisi Âlinin salâhiyeti dâhilin-dedir. Çünkü, biz mahpusları affedemeyiz. Bu-lunduğu yerden affedip cepheye sevk edemeyiz. Böyle bir salâhiyetimiz yoktur. Buna Meclisi

Âli karar verebilir ve Dahiliye Vekâletince bu hususta yapılacak bir şey yoktur.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Tecrübesi sebk etti, o gibiler görüldü.

SALAHADDİN B. (Mersin) — Efendim, 1336 senesinde altmış beş bin lira hapsanelerin gerek inşaatına ve gerek tamirine verilmiştir. 1337 de de tamirine seksen bin lira Meclis tarafından verilmiştir. Bu iki sene zarfında bu altmış ve seksen bin lira bir yere sarf olunmuş mu? Geçen sene verilen otuz bin lira inşaat parasıyla bir bina yapılmış mıdır? Yapılmamış mıdır?

DAHİLİYE VEKİLİ FETHİ B. (İstanbul) — Yapılmamıştır.

SALAHADDİN B. (Devamla) — İşte bendeniz onu söylemek istiyorum. Bütçeye bu şekilde bir para konursa bu parayı Dahiliye Vekâleti almalıdır. Eğer bunu alamazsa bizim bütçe yapmamıza hiç hacet yoktur ve anlıyorum ki, konan ve teklif edilen paradan bir şey yapamıyacaksınız, çünkü, alamıyacaksınız.

REİS — Müzakeremiz hangi fasılda ise rica ederim, o fasla dair söz söylensin.

NUSRET Ef. (Erzurum) — Beyefendi, zatiâlinize bir şey soracağım. Ne kadar kadın mahpus vardır ve bu kadınların firar etmek ihtimali yok mudur? Bunlar ordu için çalıştırılıyor mu? Çalıştırılmıyor mu?

DAHİLİYE VEKİLİ FETHİ B. (İstanbul) — Mahpus olan kadınların adedi hakkında katı bir malûmatım yoktur. Fakat her halde gayet mahdudolacak, erkeklere nispetle gayet eüzi miktardadır.

NUSRET Ef. (Erzurum) — Hayır efendim, pek çok yerler vardır ki, kadınlar daha fazladır.

REİS — Vekil Bey mevzuabahsolan takrire cevap verin.

ŞÜKRÜ B. (Bolu) — Bir sual soracağım.

REİS — Sonra sorarsınız.

DAHİLİYE VEKİLİ FETHİ B. (İstanbul) — Hapsanelerin Dahiliye Vekâletinden alınarak Adliye Vekâletine verilmesine gelince bu mesele hukukî ve adlî bir meseledir. Her hangi bir mahpus hakkında hüküm vermiş ve onun cezasını vermiş olan memura aynı zamanda onun muhafazasını da tevdi edecek olursanız pek de nazariyatı adliye ile muvafık bir iş gör-

memiş olursunuz. Bunun için öteden beri hapsaneler Dahiliye Vekâletinden başkası tarafından idare edilemez.

YUSUF ZİYA B. (Bitlis) — Dahiliyeye olan münasebeti nedir?

DAHİLİYE VEKİLİ FETHİ B. (İstanbul) — Dahiliyeye merbut olması sırf jandarmanın bize aidiyeti dolayısıyla.

YUSUF ZİYA B. (Bitlis) — Halbuki jandarmanın vazifesi doğrudan doğruya icraattan ibarettir.

ŞÜKRÜ B. (Bolu) — Hükümet, hapsaneleri kendi uhdelere almak isteyen müessesat çıkarsa buna muvafakat edecek midir, edemiycek midir? Yani hapsanelerden birini bütün masrafını kendisine almak suretiyle işletmek isteyenlere Dahiliye Vekâletince ne cevap verilir?

DAHİLİYE VEKİLİ FETHİ B. (İstanbul) Punda iltizam usulü var. Biz, hapisleri tehzib etmek, nazariyatı hukukiyeye göre cezalandırmak için hapsediyoruz. Yoksa birtakım mültezimlerin menfaatini temin için değil.

LÜTFİ B. (Malatya) — Esir pazarı yoktur.

DAHİLİYE VEKİLİ FETHİ B. (Devamla) — Yalnız şunu arz etmek istiyorum ki; bu sene bütçeye bâr olmadan, Adliye Vekâleti ile bunu düşünmekteyiz, bütçeye bâr olmadan birçok hapsaneler vücuda getirmek için tasavvur vardır, onu Meclisi Âliye arz edeceğiz. Karını kabul olduğu takdirde ümid ederim ki, o sayede birçok yerlerde hapsaneler vücuda getireceğiz.

YUSUF ZİYA B. (Bitlis) — Efendim, hapsaneler iki kocalı bir kadın yerindedir. Adliye bütün mânasiyle benimliyor. Dahiliye zaten benimdir, diyor. Halbuki mânayı tamamıyla bunlar adliyenindir. Dahiliye ile hiçbir münasebeti yoktur. (Adliyeye aidiyeti yok, sesleri) Şu halde Adliye ile olan münasebetini kesip Dahiliyeye raptetmeli. Adliye bütün münasebetiyle benimsedi. Bunların memuriyetini intihabetmek için bir komisyon var. Ekseriyeti Adliye rüesasından mürekkeptir. Fakat vali istediğinde muhayyerdir. Adliye ile Dahiliye arasında bir dedikodu başladı mı, hapsane memurlarının alacağı vaziyeti düşünün. Her taraf makûs emir verir ve bunlar ortada şaşırır. Ya Dahiliyeye aicoldmalıdır ve yahut Adliyeye aicoldmalıdır.

Şimdiki vaziyette ise hem ona, hem ona merbutur. Bir idarenin iki âmiri olmaz.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Reis Bey lâzım ise cevap verelim.

REİS — Vekil cevap verdi. Yusuf Ziya Beyin takririni kabul edenler, lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edildi.

Salâhaddin Bey ile Dr. Emin Beyin aynı mealde takrirleri vardır. İkisini birden reyinize vaz'ediyorum.

Hapsanelerin imalâthane haline ifrağımı kabul edenler, lütfen ellerini kaldırsın!

DAHİLİYE VEKİLİ FETHİ B. (İstanbul) — Buna dair evvelce verilmiş, gerek Emin Beyin ve gerek Salâhaddin Beyin kanun teklifleri vardır. Encümenlerce kabul edilmiş zannederim, ruznamededir. O teklifler Meclisçe kabul olunduktan sonra bu mevzuubahsolabilir.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Müsaade buyurulur mu efendim? Bendenizin takririm bundan daha vazıhtır. Onunla Dahiliye Vekâleti bütün hapsanelerde sây ve ameli mecbur kılmakla mükelleftir. Bendeniz şimdi Dahiliye Vekâletinin bunu yapamayacağını gördüğüm için Dahiliye Vekâletinin mümkün olduğu kadar tedricen bunu yapması için bu takririm verdim. Heyeti Aliye o takrirlerin müeddasını nazarı dikkate alırsa Dahiliye Vekâleti bir talimatname ile Meclise gelecektir. Binaenaleyh arz ettiğim bu maddenin kabulünü istirham ederim.

SALİH Ef. (Erzurum) — Reis Beyefendi, arz ettiğim nizamnamede, çalışmak ve saire her şey mevcuttur. Yani ibadethane, sanat, çalışmak ve daha saire mevcuttur. Böyle âli düşünce ile yapılmış kanun yoktur. Düsturda bu münderiği: Biz ne kadar çalışsak böyle iyi bir şey yapamayız. Çünkü; mevcut kanunda imamı da vardır, papazı da vardır, ticarethanesi de vardır. O kanun yüz küsur maddeyi havidir. Bu mevcut iken ya bunu tatbik edelim, veyahut onu fesh edelim, yeni bir şey yapalım.

İSMET B. (Çorum) — Reis Bey usulü müzakere hakkında söz istiyorum. Salâhaddin Beyefendinin takrirleri bütçenin fashına taallük eden bir tadilname değildir. Bir teklifi kanunidir. Esasen Meclisiâli bu teklifi kanuniyi nazarı dikkate almış, encümeni aidine gitmiş, encümeni aidi de çıkarmış şimdi ruznamededir. Bu ayrıca müzakere edilmelidir. Bu takrir ayrıca reye vaz'edilemez.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Bendeniz bu madde kanuniyenin şimdi kabul olunmasını istiyorum. Yalnız, bu esasın kabul edilmesini istiyorum. İsterlerse vekil bey düsturdaki mevaddı aynen tatbik edeceklerine dair burada söz versinler, o bendeniz için kâfidir. Maksadım bunların sây ve âmele mecbur edilmesini mutazamıdır.

REİS — Efendim, Salâhaddin Bey ile Operator Emin Beyin takrirlerini nazarı dikkate alanlar lütfen el kaldırsın. Nazarı dikkate alınmıştır.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Esasen aynı kanun ruznamede de mevcuttur.

REİS — Efendim, nazarı itibara alınmıştır. Takrirleri aynen vekâlete takdim edeceğiz.

Erzurum Mebusu Salih Efendinin takriri de mevcut Nizamnamenin tatbikini istiyor. Tensib ederseniz tevhid edelim. Dahiliye Vekâletine tebliğ edelim. (Münasip, sesleri) Lütfi Bey ile Cemil Beyin teklifleri hapsanelere imam ve vaiz tâyini hakkındadır.

SALİH Ef. (Erzurum) — O da nizamnamesinde vardır, efendim.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Reis Bey! Burada nazarı dikkate alınacak bir nokta var. Dahiliye Vekâleti bunun içerisinde nasıl çıkabilir?

REİS — Efendim, bu takrirlerin Dahiliye Vekâletine tebliğini kabul edenler, lütfen el kaldırsın. Nazarı dikkate alınmıştır. Bütçesi dâhilinde mümkün olan şeyi yapacaktır. Dahiliye Vekâletine tebliğ ediyoruz.

Erzurum Mebusu Nusret Efendinin takriri evvelce okunmuştu. Mevcut mahpusların bir cetvelini istiyor. Dahiliye Vekâleti mülhakattan a'sın da derecesine, mahiyetine dair Meclisi Âlinize malûmat versin diyor. Bunu münasip görürseniz Adliye Vekâletine tebliğ edelim. Mevcut cetvellerden bir liste çıkarsın, Meclisi Âlinize göndersin. Adliye Vekâletine tebliğ ediyoruz.

(Aydın Mebusu Tahsin Beyin, takriri tekrar okundu)

TAHSİN B. (Aydın) — Reis Bey, takririmi izah edeceğim.

Efendiler bir hükümet bugün değil, öteden beri bu hususta mütevali ve mütemadi birtakım

cinayat irtikâbediyor. Malûmuâliniz, kanunlar efradı millet ile Hükümet arasında birer mukaveleden ibarettir. Bir mücrim bir cürmü ika ederken o cürme mahsus olan cezayı derpiş eder ve ona katlanarak o fenalığı yapar. Ve o cemiyet o mücrime yalnız o kanunda meşrut olan cezayı tatbik etmeye salâhiyettar olabilir. Bugün görüyoruz, meselâ üç ay, yahut on beş gün hapsi müstelzim bir cezayı irtikâbetmiş olan adamı, hükümet, müteverrim, âlil, frengili birtakım eşhas ile karıştırıyor ve bunları bu gibilerin arasına dolduruyor. Hapsanelerin izdihamı zaten malûm ve zaten Dahiliye Vekili Beyefendi tarafından da itiraf olunmaktadır. O izdiham içerisinde ortada bir küb veyahut bir lâğım var. Bir kübden frengilisi de ve sair hastalıklı adamlar da bunlarla birlikte su içerler. O herif on bir gün sonra hapishaneden çıkar. Fakat, verem mikrobunu da beraber götürür ve onu evlât ve ensaline bulaştırır. Yalnız bir adamı değil, bütün bir ailenin ve hattâ bir çok ailenin felâketine, ifnayı hayatına sebebiyet verilmiş olur. Bu böyledir. O ufak bir cürümden dolayı efradı milletin idamını icabettirecek bir cezayı vermekte Hükümetin ne hakkı vardır?

Efendiler; bu; gayet hasis bir masrafın ihtiyar edilmemesinden tevellüdediyor. Rica ederim bu cinayata, bu fenalıklara bir nihayet verelim. Dahiliye Vekâleti bunu yapmaya mecbur olsun. Hiç olmazsa her yerde bu gibi hastalar, yani mâlûl olan mücrimler için birer koğuş veyahut mahpusinin miktarına göre, birer yer behemehal ayırsın ve bu gibi hastalıkla mâlûl olanları diğerleriyle ihtilât ettirmesin. Bu suretle tam-

müssihha olanları hastalıktan kurtarsın ve bunu yapmaya vekâlet mecburdur. Âlemin hayatiyle ve sıhhatiyle oynamaya salâhiyeti yoktur ve bu hususu temine Meclisimiz de mecburdur. Binaenaleyh bunun hakkında ayrıca bir maddei kanuniye çıkaralım. Bahusus bunun hakkında bir maddei kanuniye de vardır. Böyle olduğu halde gerek Dahiliye Vekâleti ve gerek Adliye Vekâleti bunu nazarı dikkate almıyorlar. Halbuki bu vekâletler mahpusaneleri murakabe etmekle mükelleftirler. Bu vazifelerini ifa etmediklerinden dolayı mesuldürler. Binaenaleyh efradı milleti bu halden kurtarmak için Meclisi Âliden bu takririmin kabulünü rica ediyorum ve Heyeti Aliyenizin vicdanına, merhametine iltica ederim efendiler. Her halde takririmin aidolduğu encümenine havalesini teklif ederim efendim.

REİS — Tensip buyurursanız takriri Lâyiha Encümenine havale edelim.

TAHSİN B. (Aydın) — Mademki bir kanun mevcuttur. Neden ahkâmını tatbik etmediler?

REİS — Lâyiha Encümenine havale ediyoruz.

(Muş Mebusu Hacı Ahmed Hamdi Efendinin takriri tekrar okundu.)

REİS — Takrirlerinde bütçede mevzu tahsisatla hapsanelerin ıslahı ve itmamı nevakısını teklif ediyorlar. Diğer takrirlerle beraber tasviben Dahiliye Vekâletine tebliğ ediyoruz.

Efendim 154 neü faslın yekûnu Muvazenci Maliye Encümeninin tesbit ettiği miktar ki, (60 528) lira olmak üzere kabul buyuranlar lûtfen el kaldırsın. 154 neü fasıl kabul edilmiştir.

F.	M.	Nev'i muhassasat	1336 senesi	1337 senesi	muhassasatı
			Meclisçe kabul edilen	Hükümetçe teklif edilen	Encümenince kabul edilen
155		Levazım			
	1	İcarat	7 522	8 000	8 000
	2	Tayinat	432 086	450 000	450 000
	3	Masarifi müteferrika	71 031	72 000	72 000
	4	Mualecat	10 678	10 000	10 000
		Yekûn	521 317	540 000	540 000

REİS — Efendim, bu fasıl hakkında söz istiyen var mı? (Hayır sesleri) Tadilname de yok. 156 ncı fasla geçilmesini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Madde için bir şey teklif edeceğim.

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Reis Beyefendi ekseriyet yoktur efendim.

REİS — Şimdi tâyini esamiyle rey aldık. Mecliste (166) zat mevcuttu. (156) ncı fasıl sıfırdır.

(157) ncı fasla geçiyoruz.

F.	M.	Nev'i muhassasat	1336 senesi	1337 senesi	muhasasatı
			Meclisçe kabul edilen	Hükümetçe teklif edilen	Encümençe kabul edilen
157		Hapsaneler masarifi tamiriyesi	60 000	50 000	30 000

REİS — Efendim (157) ncı fasılın yekûnu (30) bin liradır. Bu fasıl hakkında söz istiyen var mı? (Hayır, sesleri) Tadilname de yok...

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Müsaade buyurunuz bir kelime arz edeyim efendim. Dahiliye Vekili Beyefendiden şunu anlamak isterim, hapsaneler masarifi tamiriyesinde elli bin lirayı acaba Dahiliye Vekâleti avans olarak sermaye suretinde tedvir edemez mi?

İSMET B. (Çorum) — Buna imkânî kanunî var mı?

SALÂHADDİN B. (Mersin) — O halde ben-

deniz bir madde kanuniye teklif etmek isterim. Meclisi Âli müsaade buyursun. Otuz bin ilâ elli bin liralık bir parayı avans olarak versin ve bunu sermaye olarak istimalini teklif edeceğim. İkincisi, Dahiliye Vekâletinden şunu rica edeceğim. Müdafaa-i Milliye Vekâletinden avans para alabilirler ve lâzımsa melbusat faslından para verecekler. Bu suretle idare ettirebilirsiniz. Bu husususta madde kanuniye teklif edeceğim.

REİS — Efendim, bu fasıl hakkında başka söz istiyen yok. (158) ncı fasla geçilmesini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

F.	M.	Nev'i muhassasat	1336 senesi	1337 senesi	muhasasatı
			Meclisçe kabul edilen	Hükümetçe teklif edilen	Encümençe kabul edilen
158		Mücrimin sevkıyesi	9 705	10 000	10 000

REİS — Söz istiyen var mı? Tadilname de yok. (163) ncü fasla geçilmesini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

163 ncü fasıl, tahsisatı fevkalâdei şehriyedir. (730) bin liradır. Tahsisatı fevkalâde hakkında kabul ettiğimiz kanun mucibince yüzde yirmi tenzilât yapacağız. Diğer bir kısım tahsisatı fevkalâde de ücreti maktuaya kalbedilmiştir. Onun için bu fasıldan o miktar düşülmüştür.

TEVFIK Ef. (Kângırı) — Bendeniz bu tahsisat hakkında söz söylemeyeceğim. Yalnız bu bütçede intihabı mebupsan masarifi namına şurada bir masraf konulmuş ve sonra kabul edilmiş, tayyedilmiş. Bu mebusan intihabı masa-

rifinin hapisaneler meyanından çıkarılmasını teklif ediyorum. (Handeler)

REİS — Efendim, tahsisatı fevkalâdei şehriye hakkında başka söz istiyen var mı? (Hayır sesleri) Tahsisatı fevkalâdei şehriye yekûnunu 730 000 lirâ olmak üzere kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Efendim, 28 Şubat tarihli Kanun mucibince mâzulini mülkiye maaşatının Dahiliye bütçesine isabet eden miktarını ilâve etmemiz lâzım gelir. Muvazene-i Maliye Encümeni eğer hesabını yapmışsa söylesin de yazalım.

İSMET B. (Çorum) — 163 (A) faslı olmak üzere 13 032 liradır.

ÖMER LÜTFİ B. (Amasya) — Tahsisatı fevkalâdesi yok mudur?

İSMET B. (Çorum) — Tahsisatı fevkalâde yekûnuna konmuştur. Bu mâzulini mülkiye maaşatının aşdır.

REİS — 163 neü (A) faslını mâzulini mülkiye maaşatı olarak 13 032 lira olmak üzere kabul edenler lûtfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Efendim, Dahiliye bütçesinin yekûnu umumisini zam ve tenzil icra edildikten sonra, 1 939 412 lira olmak üzere kabul edenler lûtfen el kaldırsın. (Tâyini esamiyle sesleri) Kabul edilmiştir. Efendim, tâynini esami bütçenin heyeti umumiyesinde olur. Eğer Dahiliye Vekâleti bütçesini tefrik ederek bir müstakil bütçe haline kalbetmek isterseniz o zaman tâynini esamiyle olabilir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Müsaade buyurun vaziyeti hukukiye itibariyle bütçeye işaret edeceğim. Efendiler, bütçenin heyeti umumiyesinin tâynini esamiyle reye konması doğru değildir. Bu eski kabine usulüdür. O usulde vekiller, vazife müstakille halinde ifayı vazife ederler. Halbuki bizim vaziyetimize göre vekillerimiz münferiden ifayı vazife ederler ve doğrudan doğruya re'sen bize merbutturlar. Binaenaleyh bütçenin heyeti umumiyesinin reye konması doğru değildir. Her vekil bütçesini tasdik ettirmek için tâynini esamiyle itimadını alır, gider. Bütçesini tasdik eder.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — O halde efendim Nizamnameyi tadil etmek icabeder.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Müsaade buyurunuz efendim. Bizim vekillerimizin intihabı hakkındaki Kanun onu lâğvetmiştir ve bu vaziyeti hukukiyeyi ihdas etmiştir. Buna riayet etmeve mecburuz.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Ahvali sabıka üç senedir teamül usulünü almıştır.

REİS — Efendim, Hüseyin Avni Bey bir prensipten bahsetti. Bu prensibin aleyhinde söz istiyen varsa söz verelim. (Reye sadaları) O halde, reyinize arz edeceğim.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Reis Bey, söz isterim.

REİS — Efendim, her dairenin bütçesi ayrıca mı, yoksa bir kül halinde mi tâynini esamiyle reye konsun diye söyleyeceksiniz.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Hitam

bulan Dahiliye Vekâletinin bütçesinin, Hüseyin Avni Bey, tâynini esamiyle reye vaz'ını teklif ediyorlar. Bundan sonraki de öyle olmak lâzımgelir. Eğer teklif kabul edilirse onun için bendeniz Nizamnamei Dahilînin bütçe müzakeresi hakkındaki mevaddının tadil edilmesi icabedeceği kanaatindeyim. Sonra bu Dahiliye Vekâletinin şu bütçesinin heyeti umumiyesi tâynini esamiyle reye konup da kabul edilmedi. Acaba dünkü gün tâynini esamiyle reye konup kabul edilen bütçe ne olur? Bendenizce daha doğrusu bu Nizamnamei Dahilî meselesidir. Ve üç senedir, teamülen bütçenin heyeti umumiyesi reye konmuştur.

OSMAN B. (Kayseri) — O Nizamnamei Dahilî'yi İstanbul'a terk ettik.

FAİK B. (Edirne) — Efendim, tâynini esamiyle reye konan bütçenin cetvelleri değildir. Reye konacak olan bütçenin meriyetini temin edecek olan kanundur. Eğer her vekâletin bütçesini ayrı ayrı tâynini esamiyle reye koymak lâzımgelirse her vekâletin bütçesiyle bir kanun yapılması icabeder. Binaenaleyh bu katiyen doğru değildir. Reye konan bu bütçenin heyeti umumiyesinin kanunudur, cetvelleri değildir. Binaenaleyh bendeniz heyeti umumiyesinin tâynini esamiyle reye konmasını teklif ederim.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim, reye konacak olan buyurdukları gibi cetvel değildir. Dahiliye Vekâletine ait Bütçe Kanunudur. Rica ederim, cetvel dedikleri ne oluyor? Halbuki bugünkü vaziyeti hukukiyede kabul ettiğimiz sisteme göre vekillerimizin müstakillen huzuruza gelmesi dolayısıyla bu zaruridir ve mesuliyeti müştereke esasından ayrıldığımızı bir delildir. (Doğru sesleri)

REİS — Dahiliye bütçesinin yekûnu umumisini; miktar itibariyle; gerek tâynini esamiyle veyahut reyî işaretle reye vaz'etmek bir mâna ifade etmez. Hüseyin Avni Beyin teklif ettikleri cihet; her bütçeyi müstakil bir bütçe haline koymak içindir. (Evet sadaları) Dahiliye Vekâletine merbut müdiriye umumiyelerin bütçeleri de var. Tensip buyurursanız onları da müzakerede edelim. Ondandır Meclisi Âli bunları da kabul ettiği takdirde tâynini esamiyle reye vaz'edelim.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Hay hay..

REİS — Emniyeti Umumiye, Jandarına ve

Posta bütçeleri ki, bunlar da Dahiliye Vekâletine merbuttur, bunların müzakeresinden sonra hepsini çıkarırız.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Meclisi Âlice bu şekilde karar verildiği ihsas buyurulsun efendim.

REİS — Dahiliye Vekâleti bütçesinin müzakeresi hitama ermiştir. Kabulü katî muamelesi, tâyini esami meselesidir.

SÜLEYMAN SİRRI B. (Yozgad) — Hüseyin Avni Beyin tavrini reye vaz'etmediniz ki :

REİS — Bütçe fasıllarının müzakeresi bitmiştir. Bunu söylemek istiyorum.

Efendim, Harbi Umumi esnasında kura ahalisine zimmet kaydolunan âşarın sureti cibayeti hakkındaki Kanunun müzakeresi neticesinde reye iştirak eden 166, muamele tamam, 1 redde ve 61 müstenkife karşı 159 reyle kanun kabul edilmiştir.

Efendim on dakika teneffüsten sonra ikinci celsemize devam ederiz.

(Hitamı celse; saat : 3,47)

İKİNCİ CELSE

Bed'i müzakerat; saat : 4,00

REİS — Birinci Reisvekili Hasan Fehmi Beyefendi

KÂTIPLER : Âtîf Bey (Kayseri), Hakkı Bey (Van)

REİS — Celse küşadedildi.

6. — İSTİZAHLAR

1. — *Dersim Mebusu Hasan Hayri Beyin, Elâziz valii sabıkı Abdülkadir Beyle Jandarma Kumandanı Hamdi Beyin bâzı yolsuz icraatı hakkında 9 maddelik istizah tavrini ve Dahiliye Vekili Ali Fethi Beyin cevabı*

REİS — Evvelce Heyeti Celilenizin kabulüne iktiran eden Dersim Mebusu Hasan Hayri Beyin Dahiliye Vekâletinden istizah tavrini Vekil Bey bugüne talik buyurmuştu. Fethi Beyefendi, bugün cevap verecek misiniz efendim?

DAHİLİYE VEKİLİ FETHİ B. (İstanbul) — Hay, hay efendim.

Riyaseti Celileye

Elâziz valii sabıkı Abdülkadir Beyle Alay Kumandanı Hamdi Bey başbaşa vererek mütecasir oldukları gayrikanuni ve keyfî muameleleri havalii mezkûrede elîm tesir bıraktığından bu gibiler şimdiye kadar mesul olmadıklarından berveçhi âti mevaddım Dahiliye Vekâletinden müstacelen istizahımı talebederim.

MADDE 1. — Üç yüz otuz altı senesinde Dersimliler tarafından iltizam edilen Harput kazasının Çölmek ve saire kura âşarından yapmış oldukları yolsuzluktan dolayı azledilen vali Mazhar Müfid Beyle Harput kazası Kaymakamı ve Dişili nahiyesi Müdürü Abdülkadir Bey tarafından tekrar aynı mahallerde istihdamlarındaki hikmetin ne olduğu.

MADDE 2. — Dişili nahiyesi takım kumandanı Abdülâziz Efendi tanzim ettiği sahte bir evrakla Dersimlilerle muhabere ettiği bahaneyle Harput'un Hozik karyesi imamı İsmail Efendiyi darbederek pederinin gözü önünde darp ve işkence ettiğinden evlâdının acısına tahammül edemiyen İsmail Efendi karye kadınlarından toplamış olduğu otuz adet kulplu Osmanlı altınını vererek çocuğu işkenceden kurtarmış, akabinde Harput'a gelerek ettiği şikâyet üzerine bölük kumandanınca Aziz Efendinin cürmü sabit olduğu halde Alay Kumandanı Hamdi Bey, mülâzimi mumailayhten nısıf fiyatla mubayaa ettiği veyahut parasız aldığı bir hayvanın hâtrası için Aziz Efendiyi debboy memuru sıfatıyla Alay merkezine aldığı, bilâhara meselenin kapatılması için İzoli takım ku-

mandanlığına kaçırılarak merhum İsmail Efendinin parası iade edilmediği gibi Aziz Efendinin de teçziye edilmediğinin hikmeti nedir?

MADDE 3. — O havalide namuskârlığıyla tearüf eden Elâziz Jandarma Bölük Kumandanı Ali Niyazi Efendi bir esbabı kanuniye ve sübutiye beyan edilmiyerek Abdülkadir ve Hamdi beylerin kâzibane işarları üzerine Suruç'a naklettirilerek yerine suihalinden on ay açıktaki kalan bilâhara Suruç'a tâyin edilerek mevkii memuriyetine gitmiyerek taallül ve temarüz etmiş olan Yüzbaşı Ali Rıza Efendinin tâyin edilmesinin esbabıyla Yüzbaşı Ali Niyazi Efendinin tebdilindeki esbabın beyanı lâzımdır.

MADDE 4. — Namuskârane ifayı vazifeye devam eden Elâziz Polis Müdürü Ahmed Beyin Vâli Abdülkadir Bey tarafından ne esbaba mebnî işten el çektirildiği?

MADDE 5. — Elâziz'e üç kilometre mesafede vâkı Hasibek karyesinden mütevattın Kiği muhacirlerinden Ali Ağa mahdumu Hasan'la mezunen karyesinde bulunan jandarma Halil beynindeki âdi su münazaasından dolayı Mülâzim Fuad Efendi kumandasında elliye müteceviz ath ile Ali Ağa hanesini abluka altına alarak kadınlarına varıncaya kadar bütün çocuklarının mahfuzan götürülmek istenildiği meselesinden dolayı merhum Hasan'ın biraderi Mehmed Emin Efendinin vâkı şikâyatına siyasi renk verilerek Abdülkadir ve Hamdi beylerin adliyyeye tahakkümle mumailiyh iki mah bigayrihakkın tevkif edilmiş, bilâhara serbest kalmasına mecbur kaldıklarından mumailiyhin açmış olduğu hukuk dâvasını bastırmak için Elcezre Cephesi kuvvetiyle Elâziz havalesini Dersimlilere bildirmiş olmak bahanesiyle tahliyesinden bir kaç gün sonra Merkez Ordusu Kumandanlığından Divani Harbi Örfiye tevdi için istenilerek mahfuzan Sivas'a götürülmüş; üç ay kadar Sivas'ta gayrimevkuf süründürüldükten sonra, arkasından hiçbir evrakın vürudetmemesinden Divanı Harbçe memleketine gitmesine mezuhiyet verilmiştir. Bigayrihakkın, Elâziz'de mevkuf kaldığı iki ay ile Sivas'ta süründüğü üç ay ki, ceman beş mah ticaretinden alıkonulduğu ve Sivas'a gidip gelmesi yüzünden lâakal bin beş yüz lira mutazarrır edilmesi yüzünden mumailiyhinin duymuş oldukları ezvaktan büyük bir

istifade varsa Meclisi Âlinin de müstefidolması için esbap ve hikmetinin izah buyurulması,

MADDE 6. — Palu Jandarma Bölük Kumandanı Mecid Efendi bigayrihakkın açığa ih-racedilerek yerine mütaaddit defalar suihalinden dolayı tekaüde sevk edilmiş olan Hikmet Efendinin tâyin edilmesi, Mecid Efendinin de müddeti medide, Elâziz'de süründükten sonra bilâhara tekaüde sevk edilmesi, Harput Bölük Kumandanı Ali Rıza Efendi Keban'a nakledilerek yerine Hükümeti hazıra aleyhinde tefevvühatı lisaniyede bulunduğu dair evrakı olan Rüşdü Efendi Alay Kumandanlığının keyfine uygun olduğundan nakledilmesi ve Ali Rıza Efendinin bilâhara tekaüde sevk edilmesi, Arabkir Bölük Kumandanlığına tâyin edilen Yüzbaşı Edbem Efendinin Bölük Kumandanlığında ademiistihdamına Divanı Harb kararı sâdir olduğu halde Alay Kumandanlığına istihdam edilerek bilâsebeb Arabgir Bölüğü Kumandanı Hayreddin Efendinin Çemişgezek'e nakledilmesi, Eğin Bölük Kumandanı Şükrü Efendi bilâsebeb ih-racedilerek yerine kendi bendegânından Alay Mülhaki Mülâzimievvel İbrahim Efendinin tâyin edilmesiyle hukuku zayi edilen mağdurin ile bu keyfi azil ve nasplardan Hazinenin tesviyesine mecbur kaldığı harcırahlara karşı meskûtunanh geçilmesi esbap ve avamilinin beyanı,

MADDE 7. — Yirmi dört katil, hane ihraki, nehip ve garattan ceman dört takım evrakla adliye, tarafından cinayetle mahkûm edilen ve tevkifleri icra kılınan Palu'nun Ohi karyeli Necib Ağa ile biraderleri ve rüfekası Vali Abdülkadir Bey tarafından adliyyeye tahakküm etmek suretiyle himaye edilerek tevkif edilmeyip kasabalarda serbest gezdirilmeleri, merkumana Dersimlilere mukabele etmek fikriyle Devletin şu zamanda en ziyade muhtac olduğu bini müteceviz tüfek ve o nispette kendilerine cephaneye verilmesi ve el'an bu esliha ve cephanenin kendilerinden istirdadedilmemesinin hikmeti,

MADDE 8. — Bu gibi gayrikanuni muamelelerden ve daha sair birçok, devair rüesa ve memurini keyfine uygun olmadığından tebdil ederek Hazineyi beyhude birçok harcırahların tesviyesine mecbur kıldığından ve aleyhindeki şikâyetlere rağmen yine azledilmeyip âdetâ vatana birçok mesbuk hidemattan dolayı yor-

gun düşenler gibi istirahat buyurması için altı ay hizmetten affedilen Abdülkadir Bey bu müddet zarfında el'an Musul Valiliği unvanıyla birinci sınıf muhassasatla Elâziz'de ikamet ettirilmekte ve Elâziz'e de diğer bir valinin tâyin edilmemesinden mağrur olan mumaileyh kema-kân bütün devaire tahakküm ettiği gibi ilerde teşekkül edecek müfettişliklere tâyin edileceğinden birkaç vilâyete birden hükmü cari olacağından bahsile bendegâni vasıtasıyla kendisine aleyhtar bulunan efkârı umumiye-yi tehdit etmekte ve bu gibi tehdidatına iğmazı ayn edilmesiyle beraber Elâziz'de ikametine müsaade edilmesindeki hikmeti Hükümetin beyan edilmesi,

MADDE 9. — Elâziz'in Hulunek karyesinde bulunan Yüzbaşı Niyazi Efendinin Biraderinin çiftçisinin hanesini müskirat taharrisi bahanesiyle jandarmalar vasıtasıyla yağma, nakit ve eşya olarak beş yüz madeni lirahlık eşyasının gaspedilmesi, Yüzbaşı Ali Niyazi Efendinin bu hususta vâkı iddiası üzerine Ali Niyazi Efendinin Alay Kumandanı Hamdi Bey tarafından tahtı tevkife aldırılması ve el'an tahliye edilmemesi esbabının müstacelen istizahını teklif ederim.

13 . III . 1338

Dersim Mebusu

Hasan Hayri,

HÜSEYİN B. (Elâziz) — Reis Bey, müsaade ederseniz usulü müzakereye ait bir iki söz söyleyeceğim.

REİS — Müzakere usulünden çıkmıştır.

HÜSEYİN B. (Elâziz) — İstirham ederim, buradan söyleyeceğim. Bu taktirin tarihi çok eskidir. Hattâ bir vakit bu taktir Meclise sual tarzında gelmişti. Dahiliye Vekili buna cevap vermek üzere kürsüye gelmişti. Fakat taktir sahibi burada olmadığından taktir öyle kalmıştır. Geçen gün tarihi tetkik edilmeksizin istizaha kalbedildi. Daha başka söyleyeceklerimi de hilâhara söylerim.

DAHİLİYE VEKİLİ FETHİ B. (İstanbul) — Efendim, Dersim Mebusu Hasan Hayri Bey biraderimizin vermiş oldukları bu istizah taktiri pek çok mevaddi câmi olduğu için ezberden bunların cevaplarını vermek biraz inüşkül, bilhassa zamanı idaremden evvel olduğu için tahriren bâzı şeylerini arz etmek istiyorum. İcab-

eden yerlerini de şifahen söylerim. Birinci maddeye cevap olarak kendilerine söyleyebilirim ki :

Madde madde okuyorum :

1. Dersimliler tarafından Harput kazasında iltizam edilen bâzı karyelerin âşarında yolsuzluk vukuu sebebiyle azledilmiş memur yoktur. Dersimli bâzı mültezimlerin âşarını iltizam eyedikleri karyelerde nispeti nizamiyeden fazla üşür cibayet ve ahaliyi diğer suretlerle ızır eylemek gibi muamelelerinden dolayı olvakit Maliye Vekâletiyle muhabere edilerek 1336 senesi âşarının ihalesi sırasında ahvali mümasilenin men'i tekkerrürü için o kabîl mültezimlere âşar ihale edilmemiştir. Harput Kaymakamı Rüşdü Bey Elezire Cephesi Kumandanlığından gösterilen lüzumu idariye binaen Devrek Kaymakamlığına tahvil ve mütaakiben aynı kumandanlık tarafından mumaileyhin afif ve müstakim memurini idareden olması hasebiyle o mmtakadan çıkmasını zayıttan madudolacağı beyan ve Elâziz vilâyetince de şahadeti vâkıa teydolunmakla memuriyeti sabıkasına iade k'lmıştır.

Dişili nahiyesi müdürü İsmail Efendi ise ne azledilmiş ve nede tebdil edilmiştir, bulunduğu yerde ipka edilmiştir.

İkinci maddeye gelince :

2. Dişili Jandarma Takımı Kumandanı Aziz Efendinin sahte evrakla Dersimlilerle muhabere ettiği bahanesiyle Harput'un Hozbek karyesi imamını ve oğlunu darp ve kençisinde otuz madeni lira ahzylediği hakkındaki şikâyet üzerine muktazi tahkikata tevessül olunarak elyevm gerek bu meselenin ve gerek tevatür edercesine varan diğer suiistimalâtı hakkındaki mesmuatın tesbiti için ehemmiyetle tahkikat cereyan etmekte olup neticesine göre lâzımgelen muamelenin ifa edileceği mahallinden işar k'lmıştır. Mahaza mumaileyhin bu haliyle devamı istihdamı gayricaiiz görülerek açığa ihraç mahalline emredilmiştir.

Efendim tahkikat ikmal edilmektedir. Gerek bunun ve gerek Jandarma Alay Kumandanı hakkında tahkikat yapılmaktadır.

3. Elâziz Jandarma Bölüğü Kumandanı İken Suruc Bölüğü Kumandanlığına nakledilen Yüzbaşı Ali Niyazi Efendi Elâziz'de muvaffakiyetkârane hizmet edemiyeceğinden tebdili lüzumu Elezire Cephesi Kumandanlığından talebedildiğinden bahsile Alay Kumandanlığından

vukubulan işarın ledelistilâm vilâyetçe de teyidedilmesi üzerine ahvali sıhhiyesinin tebdili mevkiini müstelzim olduğu etibba raporiyle tebeyyün eden Suruç Bölüğü Kumandanıyla becayışeri iera editmiştir.

Dördüncü maddeye cevap veriyorum : Elâziz Polis Müdürü Ahmed Bey vazifesindeki kayıtsızlığından dolayı vilâyetten vukubulan işar üzerine tebdil edilmiştir. Efendim bu zatın mütaaddit defalar azil ve tebdili buradan mahalline tebliğ edilmiş. O zaman orada vali bulunan Abdülkadir Bey bunu tervecetmemiş ve memuriyetinde ipkısı için ısrar etmiştir. Bilmiyorum, eski zamanlarda olmuş. Belki bâzı müracaatler üzerine olmuştur. (Ne gibi bir şey olmuştur sadaları) Sonra oradaki vali vazifesinde kayıtsızlık görmüş; azil ve tebdili hakkında vekâletin mütaaddit defalar vâkı olan şeyisini hatırlatmış ve bu defa vekâlet tarafından azil ve tebdil edilmiştir. Mamefiş şimdiye kadar bu Ahmed Bey hakkında aldığım malûmata göre kendisi hakikaten ilim ve fazıl sahibi, müstakim ve değerli bir memurumuzdur. Kendisinin uzun müddet açıkta kalmasına ben de razı değilim. Bir yer açıldığı zaman tercihan oraya tâyin etmek isteriz.

Beşinci maddeye cevabolarak diyorum :

Kiği muhacirlerinden Ali Ağanın mahdumu Hüseyin ile Halil beynindeki su münazaasına aidolan fıkra sureti cereyanı hale göre muhilli intizam bir şekil alan münazaai mezkûreden dolayı valinin kuvvei kâfiye göndererek mütecasirleri evrakıyla ciheti adliyyeye tevdi etmesinden ibaret olmasına göre vali vazifesini ifa etmiş addolunur. Ciheti adliyyeye tahliyelerinden sonra Merkez Ordusu Kumandanlığından kendilerinin divanı harbe sevkı meselesi Müdafaa-i Milliye Vekâletinden sual olunmak icabeder. Valinin bu işte yaptığı mesele su münazaasından dolayı; muhilli asayiş olacak bir vaziyet alan münazaayı bastırmak için mahalline kuvvet sevk etmesinden ibaretir ve münazaayı bastırarak sükûnete tebdil etmesidir. Ve bu sükûneti ihlâl edenler hakkındaki evrak adliyyeye verilmiştir. Ciheti askeriyeye tahkikat bittikten sonra Merkez Ordusu Kumandanlığı tarafından - takririnizde mevzu bahseldüğü üzere - Sivas'a sevk edilmiştir. Ahval ve harekâtından Müdafaa-i Milliye Vekâletinin mesul olması lâzımgelir.

Altıncı maddeye cevabolarak diyorum ki: Burada Mehmed Emin Efendiden bahsediyorsunuz. Mehmed Emin Efendi jandarma zâbitini şetim ve tahkir ve darbetmiştir. Zabıt varakasıyla birlikte jandarma alayı tarafından müddeiumumiliğe gönderilmiş ve müddeiumumi tarafından hakkında takibatı adliye yapılmıştır.

Palu Jandarma Bölük Kumandanı Yüzbaşı Mecid Efendi efrat maaşatından ve mahrukat esmanından zimmetine para geçirmesinden ve devairi resmîye namına kuradan meccanen odun ve kömür naklettirmesinden ve jandarma hayvanatı için getirtmiş olduğu ot ve samandan bir kısmını kendi hanesine göndermesinden ve münasebeti sıhriyesi olan bir serçavuşun envai suiistimalâtına iğmazı ayn eylemesinden dolayı ağığa çıkarılarak hakkında tutulan evrakı tahkikiyi ile mahkemeye tevdi olunmuş ve yerine Bah Takımı Kumandanı Hikmet Efendi gönderilmiştir. Hikmet Efendi gerçi mukaddema Dersaadet'çe tekaüde sevk edilmişse de bilâhara tekaüdünü icabettiren maddenin indelmuhakeme beraetiyle neticelenmesinden ve tekrar hizmete alınması için vukubulan müracaati üzerine yapılan tahkikatın lehine zuhur etmesiyle hemen bir buçuk sene evvel hizmete alınmış genç ve tuvana bir zâbittir. Buyurduğunuz kadar ihtiyar bir zâbit değildir.

Harpüt Bölük Kumandanı Ali Rıza Efendinin Keban Bölüğü Kumandanı Rüşdü Efendi ile becayışeri ise Rüşdü Efendinin altı seneden beri bulunduğu Keban'da ahaliyle hususiyet derecesine varan münasebatının vazifesine suitesir edeceği mülâhazasıyla vilâyetçe gösterilen lüzum üzerine iera edilmiştir ki, bu keyfiyet de valilerin İdarci Umumiyei Vilâyat Kanuniyle kendilerine bahşedilen salâhiyet cümlesindedir. Rüşdü Efendinin Hükümeti hazır aleyhinde tefevvühatta bulunduğu dair olan ihbaratın da indeltahkik sabit olmadığı tevkikati vâkırdan anlaşılmuştur.

Ali Rıza Efendi kadroda tevazün husulü için yapılan tasfiye muamelesine tâbi tutularak emsali meyanında sevk edilmiştir.

Yüzbaşı Hayreddin Efendi Kürtçe lisanına âşına bulunması ve ahvali muhalliyeye vukufu gibi esbabı idariyeden doayı Çemişgezek Bölük Kumandanlığına nakledilmesinden münhal kalan Arabkir Bölüğü Kumandanlığına, memur-

riyeti lâğvedilen alay mülhâkı Yüzbaşı Edhem Efendinin memuriyeti icra edilmiştir. Yüzbaşı Edhem Efendinin bölük kumandanlığında istihdam edilmemesi için bir divanı harb kararı yoktur. Eğin Bölüğü Kumandanı Şükrü Efendi bâzı seyyiatı idariyesinden dolayı işten elçektirilerek merkeze alınmış ve yerine alay kalemünde müstahdem İbrahim Efendi gönderilmiştir. Şükrü Efendi de meclisi idarei vilâyet encümenince tetkik olunan evrakı tahkikiyesi üzerine mâniî istihdam bir hali olmadığına bir karar verilmesiyle bilâhara başka mahalle tâyin ve izam kılınmıştır. Bu da Vali Abdülkadir Beyin memuriyetinden evvel olmuş bir meseledir.

Yedinci maddeye cevap veriyorum : Ohi karveli Necib Ağa ile biraderleri hakkında Mazgirt İstintak Dairesince icrasına başlanılan tahkikat Mahkemei Temyiz kararıyla Erzincaan İstintak Dairesine nakledilmiş ve o dairede tahkikat cereyan etmekteyken, bunların seferberlik esnasında gösterdikleri sadakat ve hizmet sebebiyle haklarındaki tahkikatın tecili lüzumuna, ciheti mülkiye ve askeriyenin o vakit vâkı olan işarı üzerine Heyeti Vekilece karar verilmiş. Şu muameleye göre ne ciheti adliyeye tahakküm ve ne de hükmü icra edilmemiş bir emri kanuni hâsil olmuştur.

Silâh ve cephe meselesi ise cephe kumandanlığının salâhiyeti dâhilinde bir şey olup vilâyetçe buna dair hiçbir işar vâkı olmamıştır. Bunu Müdafaai Milliye Vekâletinden sormak icabeder. Yüzbaşı Niyazi Efendi Elbistan'a tâyin olunmuştur. Memuriyetine gitmemiştir. Umum Kumandanlık, memuriyetine gitmesini emretmiş bu emri tebliğ ettiği esnada Hamdi Beye birkaç kişi huzurunda serkeşlik göstermiş. Divanı Harb on beş gün hapsine karar vermiştir.

HASAN HAYRÎ B. (Dersim) → Dahiliye Vekili Fetih Bey Efendi o kadar bir malûmat alabilmiştir. Tabii kendi vekâleti zamanında olmıyan bir vukuattır. Bu malûmatı aldığı söylüyor. Fakat bütün yanlış almıştır. Çünkü bütün bu malûmatı kâffeten yanlışdır. Yapılan şeylerin ve alınan cevapların kâffesi yanlışdır. Şimdi zannederim 1336 senesi Dersim, Harput âşarları hakkında geçen sene, 1337 senesinde de biz burada Dahiliye Vekili ve Maliye Vekili Beylerden istizah ettik. Dedi-

ler ki, bâzı mültezimler âşar alıyorlar, fakat para vermiyorlar. Efendim, Dersimliler alıyorlar da ölçüyorlar. Para vermiyorlar. Aynı zamanda ahâlden haddi nizamisinden fazla zahire alıyorlar, zulmediyorlar. Onun için biz bunu tuttuk; kura ahâlisine devrettik, dediler. İhtimal ki bâzı arkadaşların hatırladadır. Bendeniz gittim; tahkik ettim. O âşarı alan zatlar 15 - 20 seneden beri âşar iltizam eden mültezimlerdir ki; hiç, on para borçları yoktur. En medeni yerlerin yüzlerce, binlerce borçları olduğu halde Dersimlilerin hiç on para borçları yoktur.

Sonra efendim; «Âşar köylülere devredilmiş.» deniyor. Halbuki bu âşar kura heyetine verilmemiş. O âşar Rüşdü Beyin kayınpederi olan bir hâkim mâzulüne verilmiştir. Sırf buna verilmiştir. Ne kura ahâlisine verilmiş ve ne de başka birisine. Ve köylere verdik demek sırf arada bir entirikadarı. Hakikatte Rüşdü Beyin kayınpederine verilmiştir. Sonra bunun yüzünden Elcezire Cephesi Kumandanından vâkı olan şikâyetler üzerine vali dâhil olduğu halde, bunlar işten elçektirilmiş. Mazhar Müfid Bey bu yüzden azledilmiştir. Bunlar çekiliyor, peki bu kadar fezahat yapıyor. Sonra bu âşar Rüşdü Beyin kayınpederine devrediliyor. Renceperin elinden alınıyor. Kaymakamın kayınpederine devrediliyor. Halbuki kura ahâlisine katıyen âşar verilmemiştir. Bütün kaymakam Beyin kayınpederine verilmiştir. Dolayısıyla kaymakam Beyin kesesine giriyor, kaymakam yine aynı yerde istihdam ediliyor. Mesele budur. (Gürültü) Beyefendi; kaymakamın kayınpederine gitmiştir: bu âşar.

Efendim Dersimliler ocağında birtakım arazi vardır. Harput keçesinde.. O araziye gelip yerleşmişler. Nahiye Müdürü İsmail hakkı Efendi namında biri bir Hristiyan kızı almış, gelmişler, orada yerleşmişler. Daima Dersimliler buraya gelsin; burada bulunsun diyorlar. Onlara hakaret etmek, hattâ tard etmek için. Hattâ bu yüzden geçen sene hudanegerde az kaldı büyük bir vukuat çıkacaktı. Nahiye Müdürü yok değil ya! Başka bir nahiye müdürü gönderilsin. Bu adam üzerinde ısrardan maksat nedir?

Sonra Takım Kumandanı Aziz Efendinin meselesini vekil beyefendi aynen söylediler ve tahkikat da aynen öyle cereyan etti. Fakat Elâziz Jandarma Bölük Kumandanı Ali Niyazi

Efendi diyor ki; maskatı re'si olmak itibariyle bu havalide bu adam iş göremez. Bir kere Elâziz'e tâyin edilmezden evvel Elâziz kasabası ne haldeydi? Elâziz bir eşkiya yatağıydı. Bu adam Merkez Bölük Kumandanlığına tâyin olunduğu zaman, Elâziz'den hırsızlık çekildi, Elcezire Cephesi Kumandanı buna lüzum göstermiş ve bu tebdil edilmiştir. Beyefendi bu katiyen hilâftır. Buna lüzum gösteren Elcezire Cephesi Kumandanı değildir. Bu, Elâziz Jandarma Kumandanlığı dosyasında mevcuttur. Ve onda diyor ki; bu Dersim Mebusu Hayri Beyin mensubatındandır ve bunun tesirinden hariç değildir ve bunun buna mensubolmasından dolayı Dersim aşairinin teşvik edilmesi ihtimali vardır. Bunun burada istihdamı caz değildir. Bu yolda buraya yazıyor. Burası da tutuyor vilâyetten soruyor. Vilâyet de; evet, doğrudur diyor. Azlediyorlar. Şimdi, maksat budur, efendim! Dersim Mebusu Hayri Beyin mensubatındandır diye tebdil edilmiştir. Orası teşvik ediyor.

YUSUF ZİYA B. (Bitlis) — Mensup mudur?

HASAN HAYRİ B. (Devamla) — Mensupdur. Oranın yerlisidir. Mensubiyeti vardır.

DAHİLİYE VEKİLİ FETHİ B. (İstanbul) — Öyle bir şey yoktur.

HASAN HAYRİ B. (Devamla) — Vardır. İşte, mebus arkadaşlarımı da şahit tutuyorum. Kendim jandarma kumandanının dosyasını okudum. Kendim bizzat okudum; gördüm. Efendim, benim akrabam olduğu için azlediliyor. Bendeniz söylüyorum. Benim bir kabahatim varsa, benim elim varsa meydana konsun. Çünkü; başka sebep gösteremiyor. Başka sebep varsa gösterebilirsin. (Devam, sesleri) Kabahati odur, başka kabahati yoktur. Şimdi bu çocuğun azli de bu yüzdendir, efendim.

Sonra Ahmed Bey meselesi var, efendim. Ahmed Bey hakkında ne gibi bir muamele cereyan ettiğini ben bilmiyorum, vekil beyden yeni işitiyorum, yani bu adamla benim münasebetim yoktur. Fakat mesmuatıma nazaran orada bulunan Harput uleması bir zaman vali beyle uğraştılar. Bu da tabii o memleketli olduğu için o ulema ile arası iyidir. Bir zaman olmuş ki, gûya bu ulema Dersimlilerle şey ederek Kürtlerle beraber Kürdistan Hükümeti ilân edeceklermiş.. Bu sözleri söylemişlermiş. Bu adama bundan dolayı; bir jurnal verilsin de bunlar bu yüzden büs-

bütün tazyik edilsin denmiş. Bu adam bunu kabul etmemiş. Ben böyle jurnal yapmam, iftira yapmam dememişse de bunu ima etmiştir. Bunun için bu adam azledilmiştir. Bu mesele de böyle cereyan etmiştir.

Sonra Hasibek meselesi: Vekil Beyefendi aldığı malûmat üzerine buyuruyorlar ki, evet! Orada bir cürüm olmuştur. Bu kuvvei müsellâha gitti. bunu menetti. Halbuki efendiler böyle bir şey yoktur. İki şahıs tarlada kavga etmişler. İki şahıs başka kimse yok. O onun kafasını kırmış; o da onun kafasını kırmış. Daha başka bir vukuat yok ki efendim. Otuz tane atlı binmiş, gitmişler. Mehmed Efendi ve Ali Ağanın tarlasını abluka etmişler. Oğlu dışarıya çıkmış, «Ne istiyorsunuz? Buyurun bir kahve için» demiş. «Hayır şimdi sizi bağlayıp götürüreceğiz. Çıkınız dışarı» demiş. O da «Neden çıkarıyorsun? Eğer kardeşimle jandarma Hasan birbiriyle dövüşmüşlerse al götür. Hepimizi alıp götürmeye ne hakkın var?» demiş. «Yok, hepimizi götürüreceğim.» «Ağa efendi! Hepimizi götürücekse vali beyden, jandarma kumandanından bir karar varsa bize irâe ediniz de biz de emre itaat edelim. Keyif için bizi çoluk, çocuğumuzla niçin götürüyorsun? Al kardeşimi götür!» «Yok kâffeni götürüreceğim.» O dedi ki : «Beni götüremezsin, ben atıma binip kendim gideceğim.» O, çeker atından indirir. «Yok yayan gideceksin.» der. Bunun üzerine öteki «Ben kendim şikâyete gidiyorum. Sen bana kanunsuz olarak muamele yapıyorsun. Alay kumandanına ve valiye şikâyete gidiyorum» der. Orada teşhiri silâh ediyor Mehmed Efendiye. Teşhiri silâh ettiği sırada - hepsi de şahittirler - «Beni vur» diyor. Orada hepsi görüyor. O sırada köylü dağılır. Bırakmazlar, zâbiti bırakmazlar vursun diye. Atla gönderip vali beye ve jandarma kumandanının yanına gitmezden evvel bunu içeri tiktiriyor. Üzerine kapıyı kapıyor. Silâh meselesinde diyor ki : Gûya Mehmed Efendi zâbiti tahkir etmiş. Yani «Bu Hükümeti tanımam, bu kanunu tanımam, böyle bir Hükümet bize lâzım değildir. Böyle kanunu ben tanımam, bu Hükümet Hükümet değildir» demiş, öteki de «Ben de bu Hükümeti tanımayan adamı Hükümetin silâhiyle vurdum» diye o yolda bir mazbata uydurmuşlar. Bu adamı adliyeye havale ettiler; şey ettiler. Bundan maksat nedir? Yani bu vukuata sebep,

bu vukuat mürettep bir vukuattır. Bunun sebebi nedir? Bunlar vesile oldu. Zaten bunlar bu Mehmed Efendiyi ezmek, daha doğrusu sürmek niyetindedirler. Dersim'de birtakım şeyler çevirmek istiyorlardı. Ben Mehmed Efendiyi Dersim'e nasihate gönderiyordum. Onlar orada akim bırakıyorlar. Bu yüzden bu çocuk bunların gözlerine diken olmuş ve bunu ezip bunun elinden kurtaralım demişler. Bu da benim yüzümden olmuştur. Anladınız mı efendim? Sonra bu çocuğu bilâmuhakeme, bilâvukuat iki ay yatırdılar. Sonra tuttular. Sahte bir evrak yaptılar. Harput havadisini Elcezire cephesine bildirmişler. Sanki Dersim düveli hariciyeymiş de bu adam casusluk ediyor. Tutmuş Merkez Ordusuna yazmışlar. Bunu haydi yallah! Merkez Ordusu mahfuzen Divanı Harbe sevk ediyor, ne evrak var, ne ispat var. Üç ay Sivas'da süründü. Divanı Harb dedi ki : Haydi oğlum gidiniz. Bunun üzerine savuştu, geldi, bunun meselesi de budur.

Sonra jandarma zâbitanının tebdili meselesi, efendim; benim orada tahkikatım var. Orada yapılanı ben öyle anladım. O yolda malûmat aldım. Vekil bey de öyle cevap verdiler. Ne bilelim ki, bu sahih midir, değil midir? Ben orasına pek vâkıf değilim. Her halde birtakımları vardır ki: Bigayrihakkın tebdil edilmişler ve bigayrihakkın harcırâh verilmiş. Meselâ: Şükrü Efendi Eğin'den alınmış. Mecburen buna harcırâh verilmiş. Şükrü Efendiyi ben ne bilirim, ne tanırım, bu çocuk oradan aldırılmış, mağdur edilmiş. Diğerine harcırâh verilmiş. Evrakı tetkik etmiş de bunun bir kabahati çıkmamış. Ah! Niçin böyle oluyor, efendim?

Sonra efendim bu şey meselesi: Yedinci maddede ki, Palulu Necib Ağa meselesi.. Bu adam, memlekete hizmet etmiş bir adamdır. Bunu hakikaten ben teslim ederim. Hanedandandır ve vatanı hizmeti sebk etmiş bir adamdır. Ben bunu tasdik ederim. Fakat bu zavallı birtakımlarının fikirlerine alet oluyor. Geçen sene Palu Kaymakamı bir tahrirat yazmış; «Altı bin lira gönderirseniz ben Dersim aşairini birbirine vuruştururum; mukatele meydana getiririm.» Tahşisatı mestureden altı bin lira istiyor, aşairi birbirine vuruşturmak için. Bakınız! Bir kaymakam böyle yazıyor. Vali Mazhar Bey bunu haber alıyor ve kaymakamı azlettiriyor. Böyle

adamların fikirlerine alet olmuş bir adam. Tutuyor; Dersim'den Harput'a giden iki adamı da öldürüyor. Sonra, bir kürt oradan geçiyor, o da öldürülüyor. Bilmem ne.. Peki ne olacak efendim böyle? Bu adamı dövüştürmeyin; bu adama böyle şeyler yaptırmayın, bu adam Dersim hududundadır. Yarın aşair birbirleriyle mukateleye tutuşur, sen bırakıp gidersin. Sonra bunlar kucak kucağa giderler. Efendim; yapan Necib Ağa değildir. Yaptırıyorlar. Sonra aynı zamanda silâh, cepane veriyorlar. Silâh, cepane vereceğinize mektep açın, adam gönderin, onları ıslah edin. Öyle değil mi efendim? Hudut tarafında buna silâh veriyorsun, bu doğru mudur? Bu silâhlar hâlâ duruyor.

Sonra efendim, yirmi dört katil meselesi. Bu meselede Necip Ağanın hidematına binaen affedilmiyor. Evet ölenler Dersimli olduğu için affediliyor. Yoksa bu af Necip Ağanın hidematına ve sairesine değil. Hidematına mükâfaten olsa bile başka suretle taltifi lâzımgeldi. Mirimiranlık var Rütbe var. Mükâfati nakdiye var, her bir şey vardır Bu sırf Dersimlileri öldürdüğü içindir;(Suizan sadaları) (yok sadaları) yok değil, efendim, başka türlü taltif yok mudur? Peki, bu cürümler neden affediliyor? Ölen Dersimliler için mi, affediliyor?

HÜSEYİN B. (Elâziz) — Kim öldürmüştü? Meydanda kaatil yok.

HASAN HAYRÎ B. (Devamla) — 24 tane kaatil var.

HÜSEYİN B. (Elâziz) — Sizin sözünüz bence mesmu değildir.

HASAN HAYRÎ B. (Devamla) — Senin sözün ise bence hiç mesmu değildir. Herkes sözünü bilir anladın mı?

HÜSEYİN B. (Devamla) — Peki hangi tarihte öldürülmüştür.

HASAN HAYRÎ B. (Dersim) — Hangi tarihte olursa olsun. Bilmiş olmalı ki, bütün işler milletin nazarında mestur kalıyor. Oradan çekilen telgraflar Meclisi Âlinin nazarında mestur kalıyor. Hiçbirisi Meclisi Âlide okunmamıştır. Rica ederim, Koçgiri hâdisesi çıkmazdan evvel ben birçok telgraflar yazdım. Hangisi ehemmiyete alındı? Hangisi okunmuştur? Hiçbir şey okunmamıştır. (Necib Ağa tarafından yapılan bu meselenin tarihi nedir?

Sesleri) Bu, efendim muhtelif tarihlerde olmuştur. Sekizinci maddeye gelince : Abdülkadir Bey her ne hal ise vilâyetten affediliyor. Affedildi. Ama yine Musul Valiliği unvanıyla altı ay maaş aldı.

MUSTAFA SABRİ Ef. (Siird) — Esasen Musul Valisidir efendim.

HASAN HAYRİ B. (Devamla) — Efendim, kadromuzda Musul Valisi yoktur. Tahsisatı da yoktur. (Kadro vardır, sadaları) Kadroda varsa da ona dair tahsisatımız yoktur. Ne vakit vali vazifesini görürse o vakit tahsisatını alabilir.

YUSUF ZİYA B. (Bitlis) — Abdülkadir Bey valiliği çok mu görüyorsunuz?

HASAN HAYRİ B. (Devamla) — Evet ben çok görüyorum. Ama kim az görürse görsün. Sonra efendim, altı ay tahsisat verildi. Bu tahsisatın istirdadını rica ederim.

Dokuzuncu madde : Elâziz'e iki saat mesafede çiftçi bir Ermeninin arazisini yüzbaşı Ali Niyazi Efendi almış. Oraya jandarmalar gitmiş. Bunun çiftçisinin evini müskirat taharrisi dolayısıyla darmadağın etmişler. Ne kadar nakdi mevcudu varsa almış götürmüşler. Yüzbaşı Ali Niyazi Efendi gitmiş şikâyet etmiş. Demiş ki, (Jandarmalar gitmiş, evi taharri bahanesiyle bütün eşyasını yağma etmiş, verin) der. (Sen burada ne duruyorsun? Git) Derler (Efendim, bunu ver de ben gidip gitmiyeceğimi biliyorum) diyor. Sonra bu adam Umum Jandarma Kumandanına şikâyet ediyor. (Ben, diyor alay kumandanı ile divanı harb olacağım. Beni muahakeme ediniz. Benim bu adamda hukukum vardır. O nazarı itibara almıyor) ve birkaç defa da istifasını vermeye çalıştı o tutuyor, bu çocuğu hapsetiyor. On beş gün sonra tahliye ettiler.

Sonra burada bir mesel vardır. Müsaadenizle burada beş on dakika vaktinizi zâyi edeceğim. Benim meselem, benim hakkımda suizanda bulduklarından dolayı hakikaten teşekkür ederim. Gerek Makamı Riyasete ve gerek Heyeti Vekileye benim hakkımda suizanda bulduklarından dolayı teşekkür ederim. Benim namus-kârlığım Büyük Millet Meclisinin huzurunda ispat edildi, geçen sene bendeniz bir takrir verdim. Benim hakkımda bu yolda ihbaratta bulunuyorsunuz. Bunu ispat ediniz. İspat edemediğiniz halde bu gibi ihbaratta bulunanları teziye ediniz diye. Bu takriri Paşa Hazretleri mey-

danı müzakereye koymadı. Heyeti Vekileye havale etti. Onlar da şöyle yaparız, böyle yaparız, diye vakit geçirdi. Sonra iş buraya dayandı. Mesele nedir efendim? Bu zatların benim hakkımda suizanda bulunmakhıkları meselesidir. Müsaade ederseniz 1332 senesinden beri olan tarihçei hayatımı arz edeyim ki, mesele oradan çıkar.

REİS — Efendim, istizaha dair söyleyiniz.

HASAN HAYRİ B. (Devamla) — Efendim, asıl buradan çıkıyor mesele. Birtakım zevat benim yüzümden azledilmesin, bana yapılınsın ne yapılacaksa..

DAHİLİYE VEKİLİ FETHİ B. (İstanbul) — Hayri Beye mensub olduğundan dolayı azledildi diye söylemedim.

HASAN HAYRİ B. (Devamla) — Beyefendi doğrusunuz, bunlar zamanı vekâletinize ait değildir.

DAHİLİYE VEKİLİ FETHİ B. (İstanbul) — Bu husus zatiâlinizin tevehhümünden ileri geliyor. Yoksa size mensubiyetinden dolayı kimse azledilemez.

HASAN HAYRİ B. (Devamla) — Dosyayı okumuşum. Dersim Mebusu Tefik Beyle beraber gördük ve okuduk. Jandarma dairesine gittik, okuduk. Ali Niyazi Efendinin dosyasını getirdik, ikimiz gördük, öyle yazıyor. Jandarma Alay Kumandanı yazıyor, diyor ki : Ali Niyazi Efendi Hayri Beye mensuptur. Ve bunun Dersimlileri teşvik etmesi ihtimali vardır. Onun için bunun, bu muhitte ikameti caiz değildir. Bunu başka muhite naklediniz. Sonra Umum Jandarma Kumandanı vilâyetten soruyor. Vilâyet de onu muvafık görüyor. Onun üzerine tebdil ediliyor. Ben bunu iddia ediyorum. Bu Polis Müdürü Mehmed Efendi, sonra Hatip oğullarından Ali Rıza Efendi ki, tekaüde sevk edilmiş, bilmem Rüşdü Efendi tebdil edilmiş. Rüşdü Efendi beş altı seneden ziyade ahali ile beraber bulunmuş, hembezmolmuş da onun için Harput'a nakledilmiş. Harput'a nakledileceğine Palu'ya nakledilsin. Orası birbirine bitişiktir, başka yer yok mu? Palu'ya nakletsin. Sonra Ali Rıza Efendinin tebdil edilmesi hep benim yüzümdendir. Dersim'e gidiyorum, kış vakti birden bire hayvan bulamadım. Bana hayvanını gönderdi, bin de git diye. Bu çocuğun bu hayvanı bana göndermesi kendisi için kabahat olmuştur.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Bunları nasıl anlıyorsunuz?

HASAN HAYRİ B. (Devamla) — Tahkikatla anlıyorum. Birincisi dosya, işte dosya meydana. Sonra efendim, bunu jandarma kumandanı ve Abdülkadir Beyden, ben bu hatayı onlarda görmüyorum. Çünkü buradan kuvvet almasa böyle bir şey yazamazlar, cesaret edip de böyle iş'arda bulunamazlardı. Çünkü buradan kuvvet almasa bunu bir jandarma alay kumandanı nasıl söyleyebilir? Yalnız onların kabahati nedir ki? Evet : Yalnız benim hakkımda suizanda bulundu ve yazıldı ise de, onlar benim ahvalimi görüp ona göre tashih etselerdi. Maksat budur. Bunlar tashih etmek meselesini yapmışlardır. O ehemmiyetsiz bir şeydir Şimdi maksat bunu ispat etmeli. Yoksa beyefendi şu arz ederim ki, bu fezahat nedir? Ve bu fezahat yine icra edilirse - benim şahsıma ne kadar yaparsanız yapın ben onunla iftihar ederim, namuskârlığın teali eder - fakat ahalinin hakkında yapılan zülüm devam ederse emin olunuz ki bunlar kendi elleriyle haklarını alırlar. Bu da bizim hakkımızda büyük bir züldür. Biz ki, burada toplanmışız; vazifemiz milletin âmâline hizmet bu vatani kurtarmaktır. İstirham ederim ki, bu milletin âmâlini gözetmeli ve buradan gidecek memurlar da daimî dikkat etmeli. Bunu istirham ediyorum.

REİS — Buyurun Hacı Şükrü Bey.

Hüseyin B. (Elâziz) — Söz benimdir.

HACI ŞÜKRÜ B. (Diyarbakir) — Efendim, Hayri Beyefendi biraderimizin istizahına Dahiliye Vekili beyefendi gayet mukni izahat verdi. Ben de istizahın iki maddesinde mevzuubahs iki vatanperver hakkında izahat vereceğim. Lütfen istima buyurunuz. Bu iki zattan birisi Ohi'li Necib Ağa'dır. Bu Necib Ağa, gayet namuslu, afif, faziletkâr bir aşiret ağasıdır. Harbi Umumide Erzurum'un sukutunu mütaakıp Ruslar Mamahatun'a geldiği vakit Dersim aşairinin bir kısmı isyan etmiş ve Çapakçur ve Palu boğazlarını tutmak üzere yürümekte bulunmuş oldukları bir zamanda Necib Ağa kendi aşairiyle bunları tevkif etmeye gelmiş ve bu esnada Necib Ağa'nın dört köyü Dersimliler tarafından yakılmıştır. Bilâhara bir ay sonra Orduyu Osmaniden oraya gönderilen 13 neü Fırka Dersimlileri tenkil etmiş ve Dersim'i düşmanın istilâsın-

dan kurtarmıştır. Bu silâhlar işte o zaman Necib Ağa'ya verilmiştir. Efendiler fakat o zaman kendisine verilen bu silâhlar ile Necib Ağa memleketin namusunu, memleketin ismetini müdafaa ve muhafaza etmiştir. Ohi'li Necib Ağa o zamandan bu ana kadar ve Hükümeti milliyenin teessüsünden beri vatanına hizmetten başka hiçbir şey yapmamıştır.

YUSUF ZİYA B. (Bitlis) — Fenalık yapmak imkân da yoktur.

HACI ŞÜKRÜ B. (Devamla) — Bilâkis bu Hükümete daima merbut kalmış ve vatan için çalışmıştır ve Hükümeti milliyenin ve Meclisi Âlinizin âmâlini terviçe kesbi şeref eden bir insandır.

İkinci zata gelince : Bu da Harput Valii sabıkı Abdülkadir Beyefendidir, Abdülkadir Beyefendi her suretle afif ve Hükümet memurlarının en faziletkârlarından bir zattır.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Hep öyle işittik. Tasdik ederiz.

ŞEVKET B. (Bayazıt) — Böyle eşhastan bahsetmek doğru mudur?

YUSUF ZİYA B. (Bitlis) — Madem ki, mevzuubahsoldu, hakikat tezahür etmelidir. Aleyhindeki sözleri dinlenilir, lehindeki sözleri de dinlenmelidirler.

RASİM B. (Elâziz) — Burada söylenen sözleri onun namına reddetmek yine mebus arkadaşların vazifesidir. Ve bizim de dinlemekliğimiz lâzımdır. (Devam, sadaları)

HACI ŞÜKRÜ B. (Devamla) — Efendiler sizi temin ederim ki; Abdülkadir Beyefendi o halvalide en müşkül vezaifi deruhte etmiş, ve vazifesini daima namuskârane ifa etmiştir. Harput mebuslarını işhad ediyorum ve soruyorum: Abdülkadir Bey orada bulunduğu zamanlarda Harput asayışı ne suretle temin edilmiştir?

(Havali mezkkûre mebusları: Pek güzel temin edilmiştir.)

HACI ŞÜKRÜ B. (Devamla) — Binaenaleyh Dersim Mebusu muhteremi Hayri Beyefendiden ricâ ederim; bu iki zat hakkında takrirlerinde mündericolan mevaddı geri alsınlar, bu kendileri için en büyük bir fazilettir.

HÜSEYİN B. (Elâziz) — Efendim arkadaşım meseleyi iyi öğrenmemiş. Hasan Hayri Bey Harput aşarından bahsediyor. Harput'ta birtakım köylerin aşarını alıyorlar da bir kişi yerine yirmi kişi getiriyorlar. Bu vesile ile etraftaki

köylerde çapulculuk etmek için. Birin yerine yirmi kişi getirmişlerdir. Harput ahâlisi umumiyetle kendi mebuslarına ve devairi aidesine müracaat ettiler. Biz birleştik Maliye Vekâletine, Dahiliye Vekâletine gittik, dedik ki: Her halde siz bu Dersimlilerin birden âşar almamalarını temin ediniz, çünkü çapulculuğa kapı açıyorsunuz. Bunlara âşarı vermemekle bu kapıyı kapatacaksınız. Onlar da alefûsul bir emir verdiler. Bu âşarı vermeyin, dediler. Bu âşar meselesi böyle olmuştur.

Sonra gelelim; bu Necib Ağaya. Bu Necib Ağa meselesi Necib Ağa'ya asker ve silâh verilmesi meselesidir. Zannedersen, cümlelizin hatırındadır ki, 1331 senesinde Dersimliler isyan ettiler.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir). — Dersimlilerden bâzıları deyiniz.

HÜSEYİN B. (Devamla) — Efendim hangilerinin isyan ettiğini biz de biliriz, sahibi istizah da bilir.

HASAN HAYRİ B. (Dersim) — Hepsini de bilirim.

HÜSEYİN B. (Devamla) — Efendim Çar, Sancak, Mazgirt, Nazimiye doğrudan doğruya bu kazalardaki memurları korudular. Mazgirt Kaymakamını ve kâmilen ailesini kestiler. Bunu zannedersen hepimiz iştmişsinizdir. Bunun üzerine isyan ettiler. Bir taraftan da Ruslar geliyordu. Hükümet emrivâki karşısında kaldı. Ne yapmak lâzımsa onu yapmaya mecbur oldu? Etraftan bir takım aşarir rüesasına, aşair efradına müracaata mecburiyet hâsıl oldu. Aşairden her birisi bir tarafa gittiler. Birer mevki tuttular işte bu Necib Ağa o zaman çok büyük hizmetler yapmıştır. Dersim'in yolunu tutmuş, ve bunları kımlatmamıştır. Hakikaten çok fedakârlık etmiş ve bunları durdurmuştur. Mesele böyle olmuştur.

HASAN HAYRİ B. (Dersim) — Gülerim.

HÜSEYİN B. (Devamla) — Arkadaş hakikati tebdil ederek söyleme: Meclis hiçbir zaman ne senin ve ne de benim sözüme tâbi olamaz...

Sonra beyefendiler Vali Abdülkadir Bey bahsine gelince: Birçok arkadaşlarımı gösterebilirim.

ŞEVKET B. (Bayazıt) — Tezkiye şuhudu ikidir zaten.

HÜSEYİN B. (Devamla) — Abdülkadir Bey bizim vilâyete gittiği günden itibaren asayiş bihakkin temin etmiş, şunun, bunun birçok tecavü-

zatını menetmiştir. Biz bu adamı hürmetle yadederiz. Hakkında başka bir şey söyleyemem.

Dr. ABİDİN B. (Lâzistan) - Muhterem arkadaşlar, bendeniz Vali Abdülkadir Beyin Elâziz'de vali bulunduğu zaman oradaki icraatını tabii bilmiyorum. Çünkü oraya gitmedim ve tetkikat yapmadım. Yalnız şunu kemali samimiyetle ve büyük bir vicdanla söylerim ki, Abdülkadir Bey bugünkü Abdülkadir Bey değildir. Meşrutiyetin ilk kahramanlarından ve hakikaten bu milletin uğrunda fedai can etmeye azmetmiş bir şahsiyettir. Arkadaşlar böyle şahsiyetler hiçbir vakit gazele, tarafgirlikle hareket edemezler. Çünkü onların seciyeleri buna mânidir. Arkadaşlar gayet kısa, çok kısa söyleyeceğim. Jandarma Kumandanı Ali Niyazi Efendi... Vekili muhterem çok güzel bahsettiler. Ve Hayri Beyin akrabası; taallûkatı olup olmadığını bahsettiyerek yalnız jandarma kumandanı diyerek geçtiler. Beyefendi hazretleri kendi üzerine aldı ve dediler ki, akrabamdır, binaenaleyh benimle ziddiyetinden dolayı bunu tebdil etmişler.. Arkadaşlar ben bunu inkâr ederim, yani Abdülkadir Bey bunu yapamaz. Çünkü seciyesini daha evvel size izah ettim. Abdülkadir Bey bu milletin istiklâli için uğraşanların en başında bulunan zevattandır. Binaenaleyh Hayri Beyefendiden bir ricam var. Kendisine çok hürmet ederim. Hacı Şükrü Beyin dediği gibi - Ben takrirlerini dinledim. Bu ancak bir sual olabilir, yoksa bir istizah mahiyetinde olamaz - ben de çok istirham ederim, bu takrirlerini geri alsınlar.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Arkadaşlarımız zatı meseleden ayrılmasın. Mesele Abdülkadir Bey, Necip Ağa meselesi değildir, mesele gayrikanuni hareket var mıdır, yok mudur? Arkadaşımız olduğunu iddia ediyor. Vekil Bey de çıkar. Ya var der, ya yok der. Varsa tecziyesini isteriz.

HASAN HAYRİ B. (Dersim) — Bizim Hacı Şükrü Beyle Doktor Beye cevap vereceğim... Efendiler bendeniz Necip Ağanın fenalığından, namussuzluğundan; filân bahsetmedim. O adamın hanedanlığına karşı ben de hürmetkârım. Necip Ağaya yaptıran vardır. Ben demedim ki, yapıyor. Yaptıran vardır. Necip Ağa akıllı adamdır, candan adamdır. Hakikaten ismi gibi. Fakat yaptıran vardır. (Yaptıranların ismini söyleyiniz sadaları)

Dr. ABİDİN B. (Lâzistan) — Çok rica ederim söyleyin, istirahat ederim.

HASAN HAYRİ B. (Dersim) — Pekâlâ söyleyeyim efendiler. Meşrutiyetin ilk ilânında düveli ecnebiye baktılar ki, Türkler meşrutiyeti ilân ettiler. Bunlar adam olacaklar. Bunların üzerindeki hükmümüz zayi olacak dediler. Tutular propaganda yaptılar. Ezcümle İngilizler ve Rus Çarlığı propaganda yaptılar.

ŞEVKET B. (Bayezid) — Mesele biraz mühimdir, bunun hafi celsede olması daha muvafıktır.

HASAN HAYRİ B. (Devamla) — Bunlar kitleri Osmaniyeyi, bu imparatorluğu parçalamak için araya fesat tohumunu saçmaya başladılar. Arnavutlukmuş, Türklükmüş, Araplıkmış, kürtlükmüş.. Sonra Kırım'da (İsmail Gasprenski) yi de elde ettiler. Derken efendim meydana bir kavmiyet meselesi çıktı. Biz de ilerisini, gerisini düşünemiyerek ne hale geldiğimizi biliyoruz (Gürültüler)

Ben söylemek istemiyorum.

ŞEVKET B. (Bayezid) — Meclisin muvafakatiyle söylüyor.

MUSTAFA LÜTFİ B. (Siverek) — Kırımlı Tercüman sahibi İsmail Gasprenski vefat etmiştir. O adam millete kırk sene hizmet etmiştir. Katiyen İngilizlerin iğfalatına kapılamaz ve kapılmamıştır.

REİS — Hayri Bey mevzuun haricine çıkmayın.

HASAN HAYRİ B. (Devamla) — Sonra efendim otuz bir senesinde...

SALİH Ef. (Erzurum) — Hayri Bey, sizden çok istirahat ederim hemşehrlik namına, mevaddı âdiye üzerine isim tasrih etmiyelim. Dâva şudur; yapılan şudur; filân şudur demeli. Yalnız şahsiyattan bahsetmeyiniz efendim.

HASAN HAYRİ B. (Devamla) — Yalnız efendim Hüseyin Beye karşı cevap vereceğim. 1331 senesi Martında Dersim'de (Gürültüler) (Usul haricine çıkıyor sesleri) Bir vaka zuhur etti. Necip Ağanın orada işi yok. Bütün alay Dersim'e gitmişti. Dersim önünde durmadı efendim. Yüzbaşı Niyazi Efendi kendi bölüğüne bir tane Palulu sokturmadı efendim. (Ayak patırdı-ları) hattâ bu yüzden kendisine iki sene kidem zammedildi. 150 lira da mükâfatı nakdiye gönderildi. O havalide Dersimlilerin çiğnendiği kadar hiç kimse çiğnenmedi.

Sonra efendim Dersimliler Mazgirt kaymakamını çoluğu ile çocuğu ile kestiler diyorlar. Evet doğrudur efendiler. Dersimliler her ne kadar vahşi iseler de ben bu sözden içtinabederim. Kaymakamı niçin kesdiler? Bunlar heyecana gelmişler; kaymakamı çağırmişlar; beraber konuşalım demişler. Bunun üzerine kaymakam beş altı kişisiniz; gelinizde konuşalım diyor. Bunlar ayrılıp hükümete giderken, kendilerine ateş edilince onlar da kaymakama hücum ediyorlar. Bu esnâda ahaliden beş altı kişiyi öldürdü gibi onlar da kaymakamı öldürüyorlar. Yapılan bir yanlışlık meselesidir.

Sonra efendim Ali Niyazi Efendi ile benim meselem : Bu efendim İstanbul Meclisi Mebusanı açıldığı sırada mebus intihabı zamanında vali bey beni intihabettirmemek için... (gürültüler) Büyük Millet Meclisi teşekkül ettiğinde Harput'ta birtakım çeteler teşkil ettiler. Eşkiyalık türettiller. Maksat ne dir? Büyük Millet Meclisi dâhilindeki ahali dağılıyor, bu meclis dağılsın, durmasın. Bunların Harput ovasındaki yaptığı âdilik sonra Dersim'e sirayet etti. Ben o sırada valiye gittim. Beyefendi dedim bu kasabı dâhilinde hırsızlık, eşkiyalık yaptırılıyor. Rica ederim, bunu Dersim'e sirayet ettirmemek için bunu bastırınız. Dersim iki üç seneden beri sâkit duruyor vali bey dedi ki ben çare araştırıyorum; bastıramıyorum. Halbuki vali beyin öyle bir şeyi varki...

ARİF B. (Bitlis) — Reis Bey Dersim'in tarihini mi yapacağız?

ALİ ŞEVKİ B. (İçel) — Zatiâlinizin ittiham olduğuna dair bir mesele yoktur. Zâtî âlinizin niçin intihabınızdan ve saireden bahsediyorsunuz?

HASAN HAYRİ B. (Devamla) — İstizaha ait mesele bundan çıkacaktır. azizim.

Sonra efendim Abdülkadir Bey hakkında bea fena, kötü demedim. Muktedir adamdır, iyi adamdır, tecrübe görmüş bir validir. Fakat Abdülkadir Bey oraya gider - gitmez Dersim'le taban tabana zıt gitti. Daima ezmek taraftarı idi. (gürültüler, ayak patırdıları) sonra efendim Dersim'de şey etmemek için.. (devma, sesleri, ayak patırdıları) sonra Dersim'de bunu öyle şey altına almıştı ki bir kimse Dersim'e girse, otuz, kırk bin lira Dersim'e girse, Dersim kendi yağı ile kavrulur. idare edilebilir. Ve euttular efendim.

dim, bunlar bir alay teşkil ettiler; bir alay Erzincan'dan teşkil ettiler, Elâziz'de efendim üç tabur; üç bölük Eğin, Çemişgezek kasabalarına şey ettiler. Bunlar sade süvari alayını teşkil etmek için 80 bin lira hayvanat bedeli verdi. Ve bu 80 bin lira havaya gitti. Bu 80 bin lirayı alaya vereceklerine Dersim'in maarifi uğruna sarf edilmiş olsaydı daha iyi değil mi idi? Efendim, bunları abluka altına alıyorlar, sıkıştırıyorlar ve bu açlık üç senedir devam ediyor. Kazadan kazaya bırakılmıyor, gidilsin.

(Kâfi artık, sesleri)

Siz arazi gösteriniz bakalım giderler mi? Gitmezler mi? (Doğru, sesleri) Arazi var efendim : Verin Dersim bu açlığı 600 senedir çekiyor, Dersim'de arazi var mıdır? Gidiniz, bakınız, ahalişi dağdan dağa gezer. Arazi bösterin bakalım. (Doğru, sesleri) Sonra beyefendiler, oraya giden memurlar yanlış fikirler vermişlerdir, onlara. Şimdi efendim Koçgiri vukuatı vardır. Koçgiri vukuatının, dolayısıyla Dersim'e taallûku da vardır.

REİS — Efendim, Sadetten çıkmayınız. (Saded, sesleri)

HASAN HAYRÎ B. (Devamla) — Müsaade buyurun, efendim. Koçgiri hâdisesi bundan çıkmıştır.

REİS — Hasan Hayri Bey sadetten çıkmayınız, istizah ne ise o mevzu dâhilinde söyleyiniz : Sadetten çıkarsanız kelâmdan menederim, efendim. (Gürültüler)

HASAN HAYRÎ B. (Devamla) — Beyefendi zatîâliniz kimseyi hakkı kelâmdan menedemezsiniz...

(Kâfi, sesleri) Ben ancak milleti tanırım, kimseyi tanımam..

REİS — Efendim, sadetten çıkan her mebusu kelâmdan menetmek Riyasetin hakkıdır, dedim. Ben menederim dedim, menettim demedim, buyurun söyleyin; (Müzakere kâfi, sesleri) müzakereyi kâfi görenler lütfen el kaldırsın. Müzakere kâfi görüldü.

HASAN HAYRÎ B. (Dersim) — Millet kendî hakkını alacaktır. (Gürültüler, ne söyledi? Sözü geri alsın, sesleri)

TAHSİN B. (Aydın) — Efendim, müzakere nin kifayetinden sonra bir kişinin söz söylemek hakkı vardır.

ABDULLAH AZMÎ Ef. (Eskişehir) — Sö-

zünü geri alsın. (Sözü geri alsın, sesleri)

HACI ŞÜKRÜ B. (Diyarbakır) — Hasan Hayri Bey bu kürsüye gelip sözü geri al.

REİS — Hacı Şükrü Bey ben size söz vermedim. (Gürültüler)

ŞEVKÎ B. (İçel) — Millet diyor efendim. Dersim demiyor yahu, bu haksızlıktır.

HÜSEYİN AVNÎ B. (Erzurum) — Sözde ehemmiyet yok, arkadaşlarımız anlamadı.

REİS — Efendim susunuz, rica ederim. Bir suitefehhüm var.

HASAN HAYRÎ B. (Dersim) — Efendiler! Dersim lâfı kullanmadım, niçin Dersim diyorsunuz? Ben millet diyorum. Millet denince Hükümete karşı değildir. Efendiler ben millet dedim ki, Hükümette fesat yapan memurine karşıdır. Yoksa başka bir şey demedim. Hükümet millettir.

REİS — Efendim, mesele kalmamıştır. Beş teklif vardır.

TAHSİN B. (Aydın) — Kifayeti müzakere den sonra bir kişi söz söyleyebilir, efendim.

REİS — Efendim, müzakere kâfi görüldü, kifayeti müzakereden sonra bir kimse söz söyleyemez.

Yedi taktır var. Üçü, müzakere kâfidir, ruznameye geçilmesini teklif ediyor. Dördü de iza-hat kâfidir, Dahiliye Vekiline itimadedi... (İtimat mevzu bahis değil, sadaları)

HASAN HAYRÎ B. (Dersim) — İtimat veyahut ademi itimatı mevzu bahis etmiyorum. Sırf bir hakikatı söyledim.

ŞEVKÎ B. (İçel) — İstizahlar itimat veyahut ademi itimat ile neticelenir.

DAHİLİYE VEKİLİ FETHİ B. (İstanbul) — Efendim, sahibi taktır verdiği suallerden dolayı bana itimad etmiyorsa ve söylediğim sözlerden dolayı ademi itimat fikrini hâsıl etmiş ise, evvelâ kendisinin reyini soruyorum. O zaman Meclisi Âlinizden itimat talebederim. Yalnız şunu hatırlatmak isterim ki; bu vukuatın ekserisi iki seneden beri hâsıl olan şeylerdir. Eğer kendilerinde böyle bir fikir yoksa ruznamei müzakerata geçmek suretiyle iktifa edilebilir.

HASAN HAYRÎ B. (Dersim) — Bu vukuatın ekserisi ve hattâ cümlesi Fethi Beyefendinin zamanından evvel olmuştur. Bundan mak-sat itimat veyahut ademi itimat meselesi değil-

dir. Ancak bunları tashih buyurmaları için rica ediyorum.

REİS — Ruznamei müzakerata geçilmesini kabul edenler, lütfen el kaldırsın. Ekseriyeti azîme ile kabul edilmiştir.

2. — ÂZAYI KIRAM MUAMELÂTI

1. — *Birinci şubeden Tetkiki Hesabat Encümenine Muş Mebusu Hacı Ahmed Hamdi Efendinin intihabı*

REİS — Efendim, birinci şubeden Tetkiki Hesabat Encümenine Hacı Ahmed Hamdi (Muş) intihabedilmiştir.

2. — *Rusya'dan gelecek çocuklar hakkındaki Encümenine ikinci şubeden intihabedilen zevat.*

REİS — Rusya'dan gelecek çocuklara ait en-

ciimene ikinci şubeden Dr. Mustafa Bey (Kozan), Hacı Arif Bey (İstanbul), Sadık Bey (Kırşehir) intihabedilmişlerdir.

3. — *Posta ve Telgraf Encümenine Tahsin Beyin intihabı*

REİS — Posta ve Telgraf Encümenince Tahsin Bey (Antalya) intihab olunmuştur.

Dahiliye Vekâletine merbut mühlak müdiriye ti umumiye bütçelerini tensip buyurursanız ruznameye ithal edelim. Jandarma ve Emniyeti Umumiyenin tevhidinde dair olan Kanunu da ithal edelim ki, evvelâ kanunu müzaere ederiz, sonra bütçeye geçeriz.

Pazartesi günü bermûtat içtima edilmek üzere celseyi tatil ediyorum.

Hitamı celse; saat : 5,40

Harbi Umumi esnasında kura ahalisine zimmet kaydedilen âşarın sureti cibayeti hakkındaki Kanuna verilen reylerin neticesi

(Kabul edenler)

Ahmed Hilmi B. (Kayseri), Ferid B. Çorum), Ziya B. (Kângırı), Rifat B. (Kayseri), Eyüb Sabri B. (Eskişehir), Necib B. (Ertuğrul), Emir Pş. (Sivas), Hüsnü B. (Bitlis), Hasan Fehmi B. (Gümüşane), Abdülgafur Ef. (Karesi), Hüseyin Hüsnü Ef. (İsparta), Feyzi B. (Diyarbakir), Cavid B. (Kars), Tevfik B. (Van), Dr. Adnan B. (İstanbul), Musa Kâzım Ef. (Konya), Enver B. (İzmir), Rıza Vamık B. (Sinob), Âkif B. (Batum), Numan Ef. (İstanbul), Hacı Mustafa Sabri Ef. (Siird), Sadık B. (Kırşehir), Dr. Suad B. (Kastamonu), Şeref B. (Edirne), Hasan Hüsnü B. (Trabzon), Rauf B. (Sivas), Kâzım Pş. (Karesi), Hilmi B. (Ardahan), Haşim B. (Çorum), Osman B. (Kayseri), Feyzi Ef. (Batum), Yusuf Ziya B. (Bitlis), Hüseyin B. (Kozan), Sabit Ef. (Kayseri), Vehbi B. (Bitlis), Muhiddin Baha B. (Bursa), Ahmed Mazhar B. (İstanbul), Rasim B. (Maraş), Feyzi Ef. (Malatya), Hasan Hayri B. (Dersim), Hasan B. (Van), Husrev Sâmî B. (Eskişehir), Mahmud Esad B. (İzmir), Fah-

reddin B. (Karesi), Said B. (Kângırı), Nuri B. (Bolu), Ragıb B. (Gazianteb), Dr. Ali Haydar B. (Gene), Salih Ef. (Siird), İsmail Remzi B. (İsparta), Dursun B. (Çorum), Behcet B. (Kângırı), Nusret Ef. (Erzurum), Hafız Abdullah Ef. (İzmit), Mazlum Baba Ef. (Denizli), Besim Atalay B. (Kütahya), Ragıb B. (Amasya), Rasim B. (Elâziz), Fikri Faik B. (Gene), Nadir B. (İsparta), Hamdi B. (Ertuğrul), Hamid B. (Biga), Nebil Ef. (Karahisarı Sahib), Mahmud Said B. (Muş), Hafız İbrahim Ef. (İsparta), Mustafa Lûtfi B. (Siverek), Besim B. (Kastamonu), Celâl B. (Trabzon), Ahmed B. (Yozgad), Şükrü B. (Canik), Necmeddin B. (Siird), Dr. Asım B. (Amasya), Osman Fevzi Ef. (Erzincan), Tunalı Hilmi B. (Bolu), Şevket B. (Bayezid), Ruşen B. (Gümüşane), Yusuf Ziya B. (Mersin), Cemâl Pş. (İsparta), Şevki B. (İçel), Âtîf B. (Kayseri), Hafız Şahin Ef. (Gazianteb), Hakkı B. (Van), Ali Rıza Ef. (Amasya), Tufan B. (Hakkâri), Arslan B. (Maraş), Faik B. (Edirne), Şükrü B. (Bolu), Operatör Emin B. (Bur-

sa), Hacı Âtîf Ef. (Ankara), Ali B. (Karahisarî Sahib), Hacı Ahmed Hamdi Ef. (Muş), Ömer Lûtfi B. (Amasya), Hacı Mustafa Ef. (Ankara), Mesud B. (Karahisarî Şarki), Şakir B. (Ankara), Ziya Hürşid B. (Lâzistan), Şeyh Seyfi Ef. (Kütahya), Mustafa B. (Gümüşane), Celâl B. (Gene), Muhiddin B. (Elâziz), Fikret B. (Kozan), Hacı Şükrü B. (Diyarbakir), Mehmed Ef. (Adana), Ali Rıza B. (Yozgad), Arif B. (İstanbul), Derviş B. (Mardin), Halil B. (Ertuğrul), İbrahim B. (Karesi), Salâhaddin B. (Mersin), Lûtfi B. (Malatya), Arif B. (Bitlis), Hüseyin Avni B. (Erzurum), Ziyaeddin B. (Sivas), Hasan Ef. (Denizli), Ali Vâsîf B. (Gene), Midhat B. (Mardin), Hacı Fevzi B. (Elâziz), Ömer Veh-

bi Ef. (Konya), Rifat B. (Tokad), Ali Süruri Ef. (Karahisarî Şarki), Mustafa B. (Tokad), İsmet B. (Çorum), Hüseyin Hüsnü Ef. (İstanbul), Sıddık B. (Çorum), Memduh B. (Karahisarî Şarki), Hamdi Ef. (Diyarbakir), Nüzhet B. (Ergani), Mehmed B. (Biga), Mustafa B. (Karahisarî Şarki), Ahmed Fevzi Ef. (Erzincan), Mustafa Hilmi Ef. (Niğde), Süleyman B. (Çanik), Hasib B. (Maras), Kılıç Ali B. (Gazianteb), Rasim B. (Sivas), Sırrı B. (İzmit), Şemseddin Ef. (Ankara), Ali Vefa B. (Antalya), Tahir Ef. (Kângırı), Yahya Galib B. (Kırşehir), Hamdi B. (Tokad), Mehmed Şükrü B. (Karahisarî Sahib), Necati B. (Lâzistan),

(Reddeden)

Hacı Garib Ağa (Malatya)

(Müstenkifler)

İsmail B. (Erzurum), Ali Şükrü B. (Trabzon), Asım B. (Erzurum), Cemil B. (Kütahya), Hakkı B. (Ergani).

Hariciye Vekâleti bütçesine vazifei mahsusa ile Ukrayna'ya gidecek olan heyetin masarifi seferiye ve zaruriyesi olmak üzere zam icrası hakkındaki Kanuna verilen reylerin neticesi

(Kabul edenler)

Derviş B. (Mardin), Abdügafur Ef. (Karesi), Salih Ef. (Siird), Ali Rıza B. (İstanbul), Lûtfi B. (Malatya), Dr. Adnan B. (İstanbul), Numan Ef. (İstanbul), Şükrü B. (Çanik), Eyüb Sabri B. (Eskişehir), Şakir B. (Ankara), Muhiddin Baha B. (Bursa), Hüseyin Hüsnü Ef. (İsparta), Mahmud Said B. (Muş), Ahmed B. (Yozgad), Necmeddin B. (Siird), Dr. Refik B. (Bayezid), Mustafa B. (Karahisarî Şarki), Mehmed Ragıb B. (Amasya), Hasan Hayri B. (Dersim), Mustafa Taki Ef. (Sivas), Memduh B. (Karahisarî Şarki), Hamid B. (Biga), Ragıb B. (Gazianteb), Rıza Vamık B. (Sinob), Hasan Tahsin B. (Antalya), Rüstem B. (Oltu), Vehbi B. (Bitlis), Ömer Mümtaz B. (Ankara), Hafız Hamdi B. (Biga), Sadık B. (Kırşehir), Halil İbrahim Ef. (İz-

mit), Ali Rıza B. (Kars), Tunalı Hilmi B. (Bolu), Mustafa B. (Dersim), Bahrî B. (Yozgad), Ömer Lûtfi B. (Saruhan), Mehmed Hamdi Ef. (Adana), İbrahim B. (Karesi), Celâl B. (Gene), Ömer Lûtfi B. (Amasya), Dr. Mustafa B. (Kozan), Emin B. (Eskişehir), Rıza B. (Yozgad), Yahya Galib B. (Kırşehir), Süleyman B. (Çanik), Hacı Arif B. (İstanbul), Abdullah Azmi B. (Eskişehir), Osman B. (Lâzistan), Mehmed B. (Biga), Refet Ef. (Maras), Muhiddin B. (Elâziz), Mustafa B. (Gümüşane), Ziya B. (Kângırı), Şevket B. (Bayezid), Tahsin B. (Aydın), Arif B. (Bitlis), Ahmed Fevzi Ef. (Erzincan), Yusuf Ziya B. (Mersin), Besim B. (Kastamonu), Hacı Mustafa Sabri Ef. (Siird), İsmail Remzi B. (İsparta), Mehmed Nadir B. (İspar-

ta), Dr. Ali Haydar B. (Gane), Mehmed Salih Ef. (Erzurum), Hamdi B. (Tokad), Dr. Asım B. (Amasya), Ahmed Hilmi B. (Kayseri), Mehmed Şükrü B. (Karahisarı Sahib), Hafız Şahin Ef. (Gazianteb), Feyzi B. (Diyarbakir), Şevki B. (İçel), Musa Kâzım Ef. (Konya), Makki B. (Van), İsmet B. (Çorum), Veli B. (Burdur), Uunus Nadi B. (İzmir), Ali B. (Karahisarı Sahib), Hüseyin B. (Kozan), Hafız İbrahim Ef. (İsparta), Behcet B. (Kângırı), Abdullah Ef. (Bolu), Hacı Âtîf Ef. (Ankara), (Rüşdü B. (Maras), Nusret Ef. (Erzurum), Hahib B. (Maras), Mahmud B. (Ergani), Ali Vâsıf B. (Gene), Hamdi Ef. (Diyarbakir), Ziya Hurşid B. (Lâzistan), Süleyman Sırrı B. (Yozgad), Emir Pş. (Sivas), Ali Şükrü B. (Trabzon), Mustafa Hilmi Ef. (Niğde), Arslan B. (Maras), Tevfik B. (Van), Siddık B. (Çorum), Enver B. (İzmir), Nüzhet B. (Ergani), Abdülhak Tevfik B. (Dersim), Fahreddin B. (Kars), Hacı Veli Ef. (Eskişehir), Ali Rıza Ef. (Amasya), Celâl B. (Trabzon), Rauf B. (Sivas), Dr. Abidin B. (Lâziz-

tan), Hüsnü B. (Bitlis), Refet Pş. (İzmir), İzzet B. (Tokad), Vehbi B. (Niğde), Halil İbrahim Ef. (Eskişehir), Fikri B. (Gene), İsmail B. (Erzurum), Ruşen B. (Gümüşane), Hüseyin B. (Trabzon), İsmail Subhi B. (Burdur), Kadri B. (Siird), Rasim B. (Elâziz), Salâhaddin B. (Mersin), Mazlum Baba Ef. (Denizli), Fikret B. (Kozan), Tahsin B. (Maras), Şükrü B. (Bolu), Abdullah Ef. (Sinob), Nebil Ef. (Karahisarı Sahib), Şükrü B. (Gümüşane), Hacı Feyzi B. (Elâziz), Reşad B. (Saruhan), Hacı Bekir Ef. (Konya), Mustafa Lûtfi B. (Siverek), Cevdet B. (Kırşehir), Cavid B. (Kars), Ali Vefa B. (Antalya), Dr. Fuad B. (Bolu), Ali B. (Amasya), Cemal Pş. (İsparta), Hacı Tahir Ef. (İsparta), Mustafa B. (Antalya), Hacı Şükrü B. (Diyarbakir), Operatör Emin B. (Bursa), Hasan Fehmi B. (Gümüşane), Halil B. (Ertuğrul), Nuri B. (Bolu), Hasan Ef. (Denizli), İsmail Şükrü Ef. (Karahisarı Sahib), Hacı Ahmed Hamdi Ef. (Muş), Ramiz B. (Dersim), Tufan B. (Hakkâri), Rifat B. (Tokad), Hacı Nuri B. (Siird).

(Reddedenler)

Midhat B. (Mardin), Dursun B. (Çorum), Tahir Ef. (Kângırı), Kadri B. (Diyarbakir), Ahmed Nuri Ef. (Batum), Hakkı B. (Ergani), Ri-

fat B. (Kayseri), Şemseddin Ef. (Ankara), Hacı Mustafa Ef. (Ankara).

(Müstenkifler)

Abdurrahman Lâmi Ef. (Gazianteb), Fevzi Ef. (Malatya), Hafız Abdullah Ef. (İzmit), Ömer Vehbi Ef. (Konya), Resul B. (Bitlis), Os-

man Fevzi Ef. (Erzincan), Cemil B. (Kütahya), Ali Süruri Ef. (Karahisarı Şarki).

İçtimaî âti ruznamesi

1. — Zaptî sabık hulâsası
2. — Evrakı varide :
 - A) Tezkereler
 1. Divanı Temyizi Askerî lâyihai kanuniyesinin bir an evvel müzakeresine dair Müdafai Milliye Vekâleti tezkeresi
 2. Gıyaben idama mahkûm ihtiyat zâbitvekili Mehmed Ali Efendi hakkındaki hükmün tasdiküne dair İcra Vekilleri Riyaseti tezkeresi

- B) Evrakı mütefarrika :
 1. Mütareke teklifi münasebetiyle mülhakat-tan mevрут telgraflar
 2. Mersin Mebusu Salâhaddin Beyin, hap-saneler için avans itasına dair temenni takriri
 3. Konya Mebusu Refet Efendinin, Tevcihi cihat hakkındaki temenni takriri
 4. Emniyet Umumiye bütçesinin müzakeresinden evvel Emniyeti Umumiye ve Jandarma-

nın tevhidî hakkındaki Kanunun müstacelen müzakeresine dair tahrir

5. Âtîf Beyin maaşî hakkındaki Kanunun müstacelen müzakeresine dair 60 imzalı tahrir.

C) Mazbatalar

1. Avans hakkında Muvazeneî Maliye Encümeni mazbatası

2. Hiyaneti vataniye ile mahkûm Mihail ve rüfekası hakkındaki hükmün tasdikine dair Adliye Encümeni mazbatası

3. Kanunu Esasinin bâzî maddelerinin tefsirine dair Kanunu Esasi Encümeni mazbatası

3. — Bugün müzakere edilecek hususlar :

1. 1338 senesi Dahiliye bütçesi

2. Vasaiti nakliye mükellefiyeti hakkındaki lâyhâî kanuniye

3. Nevahi Kanunu (Sah günleri tahsis edilmiştir)

4. Muinsiz efrat maaşatı hakkında lâyhâî kanuniye

5. Ruznameî müzakerat hakkında müzakere

6. Muvazene Encümeni Müdürü maaşının bütçeye ilâvesi hakkında Muvazene Encümeni mazbatası

7. Mesken icarlarından iki aylığı Harb Vergisi olarak ahzine dair Süleyman Sırrı Beyin teklifinin reddini mutazammın Lâyhâ Encümeni mazbatası

8. Malatya Mebusu Sıddık Beyin firariler hakkındaki teklifinin şayanı müzakere olduğuna dair Lâyhâ Encümeni mazbatası

9. Ankara bağlarındaki tahribata dair istidalar üzerine İstida Encümeni mazbatası

10. Ankara Evkaf Müdürü Ali Rıza Efendinin azlinin yolsuz olduğuna dair İstida Encümeni mazbatası

11. Belediye etibbasının belediye meclislerine âzayî tabiiye olarak devamları hakkındaki lâyhâî kanuniyenin reddine dair Dahiliye Encümeni mazbatası

12. Antalya ve Erzincan ve Bayezid livalarındaki teşkilâtı mülkiye hakkındaki tekliflerin mütalâası beyan edilmek üzere Dahiliye Ve-kâletine tevdiine dair Dahiliye Encümeni mazbatası

13. Sinob'da Tersane mahallindeki bina

hakkında Dahiliye ve Kavanini Maliye encümenleri mazbataları

14. Yorgi hakkında hükmü idaman tasdikine dair Adliye Encümeni mazbatası

15. Temya'nın hakıyei müddeti cezaiyesinin affı hakkında lâyhâî kanuniyenin kabulüne dair Adliye Encümeni mazbatası

16. Kanunu Cezanın mevaddı mahsusasının tadili hakkındaki lâyhânın tadilen kabulüne dair Adliye Encümeni mazbatası

17. Men'i Müskirat Kanununa tevfiikan mahkûm edilenler hakkında Adliye Encümeni mazbatası

18. İstiklâl mahkemesince mahkûm Nuri Haliloğlu Abduldah ve rüfekası hakkında Adliye Encümeni mazbatası

19. Vilâyatı Şarkıye muhacirinine verilecek keresteye dair lâyhâî kanuniye hakkında Kavanin ve Muvazeneî Maliye encümenleri mazbatası

20. Harb kazançları itiraznamelerini tetkik edecek komisyona dair lâyhâî kanuniye hakkında Kavanin ve Muvazeneî Maliye encümenleri mazbatası

21. Resneli Niyazi Beyin ailesiyle Âtîf Beye muhassas maaşatın devamı tesviyesi hakkındaki teklife mütaallik Muvazeneî Maliye Encümeni mazbatası

22. Takdirname ile taltif Kanununun tefsiri hakkında Müdafaai Milliye Encümeni mazbatası

23. Ferid Efendinin taltifinin tevhürü hakkında Müdafaai Milliye Encümeni mazbatası

24. Yem ve tayinat hakkında Müdafaai Milliye Encümeni mazbatası

25. Şehbenderhaneler Rûsumunun tezyidi hakkındaki lâyhâî kanuniye

26. Divanı Temyizi Askerî lâyhâî kanuniyesi

27. Sükna Kanunu

28. Murakabe ve Muvazeneî Maliye encümenlerinin usulü murakabeye dair teklifi kanunileri

29. Teşkilât kadrolarının yeniden tesbitine dair Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Beyin teklifi

